

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการจัดการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของ โรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ผู้วิจัยได้นำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับ ดังนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. นโยบายการบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. ความหมาย ความสำคัญ และแนวคิดการจัดการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

3. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียน

4. การศึกษาการจัดการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียน

4.1 สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร

4.2 สภาพแวดล้อมด้านหลักสูตร

4.3 สภาพแวดล้อมด้านการจัดการเรียนการสอน

4.4 สภาพแวดล้อมด้านบุคลากร

4.5 สภาพแวดล้อมด้านสื่อการเรียนการสอน

4.6 สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. นโยบายการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ได้จัดทำโครงการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อยกระดับโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา ได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพสูงในเรื่องคุณภาพของนักเรียน กระบวนการเรียนการสอนและการ

บริหารจัดการ ทั้งนี้ได้กำหนดกิจกรรมเพื่อให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงได้กำหนดกิจกรรมในการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 ประชาสัมพันธ์เชิงรุก หน่วยงานทุกระดับในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ทั้งทางตรงถึงกลุ่มเป้าหมาย และทางอ้อมโดยผ่านสื่อ ในหลายลักษณะ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุท้องถิ่นเว็บไซต์ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้สังคมโดยเฉพาะชุมชน ที่มีโรงเรียนขนาดเล็กอยู่ในพื้นที่ เกิดความตระหนักในการที่จะช่วยกันสนับสนุน เพื่อยกระดับคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็กในท้องถิ่นของตนเอง

1.2 สำรวจข้อมูลพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวนนักเรียนบุคลากรซึ่งรวมไปถึงครุภัณฑ์ที่จำเป็น ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ ต้องถูกนำมาวิเคราะห์ให้เป็นสารสนเทศ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

1.3 จัดทำแผนที่ทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องนำข้อมูลและสารสนเทศที่ได้จากข้อมูลพื้นฐานมาจัดทำแผนที่ทางการศึกษา ซึ่งจะแสดงที่ตั้งของโรงเรียนเส้นทางคมนาคม แหล่งทรัพยากรสนับสนุน ตัวป้อนที่เป็นทั้งนักเรียนและทรัพยากรบุคคลอื่น ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนจัดสรรโอกาสทางการศึกษา และปรับปรุงคุณภาพ

1.4 จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะนำข้อมูลและสารสนเทศที่สำรวจได้ข้างต้นมาจัดทำเป็นเป้าหมายพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยจำแนกโรงเรียนขนาดเล็กออกเป็น 3 กลุ่ม คือ โรงเรียนที่มีคุณภาพและชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โรงเรียนที่พร้อมรับการพัฒนาให้มีคุณภาพและประเภทสุดท้าย คือ โรงเรียนที่ไม่มีคุณภาพและชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนา ซึ่งต้องบูรณาการ เลิกล้ม เพราะประชาชนขาดศรัทธา ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนและ มีทางเลือกในการบริหารจัดการแบบอื่นที่ดีกว่า แผนดังกล่าวมีทั้งแผนระยะยาวและระยะสั้น มีตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน รวมทั้งมีงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษาขนาดเล็กอย่างเพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา การจัดสรรงบประมาณ บุคลากรและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษาขนาดเล็ก อาจจัดโดยใช้หลักเกณฑ์ที่แตกต่างไปจากสถานศึกษาอื่นโดยทั่วไปก็ได้ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความจำเป็นและความขาดแคลนของสถานศึกษาขนาดเล็ก

1.5 จัดซื้อหนังสือเรียน แบบฝึกหัด ปัจจัยหลักที่สำคัญยิ่ง คือ หนังสือเรียนซึ่งเดิมจะได้รับจากให้ยืมเรียนซึ่งไม่เพียงพอ ต่อมาสำนักงบประมาณได้จัดสรรงบประมาณสำหรับหนังสือเรียนและแบบฝึกหัด รวมไปถึงค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียน ซึ่งตามปกติโรงเรียนขนาดเล็กจะได้รับเงินอุดหนุนที่เป็นค่าใช้จ่ายรายหัวน้อย ทั้งนี้เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนน้อยหากงบประมาณรายหัวนักเรียนของ

โรงเรียนขนาดเล็ก ถูกนำไปเป็นค่านั่งสือและแบบฝึกหัดแล้ว ก็จะยิ่งทำให้มีงบประมาณสำหรับนำไปพัฒนาโรงเรียนน้อยลงไปอีก ดังนั้นจึงได้จัดสรรงบประมาณสำหรับค่านั่งสือเรียนและแบบฝึกหัดเพิ่มเติม ให้แก่นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะจัดซื้อให้นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1,2,4,5 ทุกคนใน 5 กลุ่มสาระหลัก คือ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ สังคม และภาษาอังกฤษ ส่วนอีก 3 กลุ่มสาระ จะต้องร้อยละ 30 ของนักเรียน สำหรับหนังสือในชั้น ป.3 และ ป.6 กำลังอยู่ในช่วงของการปรับปรุงจึงยังไม่แจกในปีนี้

1.6 หน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ ในการจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนนั้น จำนวนนักเรียนจะเป็นเกณฑ์ ๆ หนึ่งในการจัดสรร ดังนั้น โรงเรียนขนาดเล็กมักจะไม่ได้รับจัดสรรครุภัณฑ์ที่มีราคาสูง ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ ดังนั้น จึงทำให้นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กจะไม่มีโอกาสได้เรียนคอมพิวเตอร์ นอกจากจะได้รับการสนับสนุนจากท้องถิ่นเป็นกรณีพิเศษ ด้วยเหตุนี้ จึงมีแนวคิดที่จะนำคอมพิวเตอร์เข้าไปหานักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยจัดเป็นหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ ซึ่งเรียกว่า Computer mobile unit ลักษณะของหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่นั้น จะมีหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับการจะนำหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ดังกล่าว ไปใช้ในสภาพภูมิศาสตร์เช่นไร เช่น ถ้าโรงเรียนอยู่ที่พื้นราบก็จะใช้รถบัสหรือรถตู้ แต่ถ้าอยู่ในถิ่นทุรกันดารก็จะใช้รถ 6 ล้อที่มีสภาพดี รูปแบบของหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเลือกใช้มี 3 รูปแบบ คือ Bus mobile unit (มีคอมพิวเตอร์คันละ 21 เครื่อง) Minibus mobile unit (มีคอมพิวเตอร์คันละ 11 เครื่อง) และ Container mobile unit (มีคอมพิวเตอร์คันละ 15 เครื่อง) เหมาะสมกับพื้นราบห่างไกล จึงให้บริการสัปดาห์ละ 6 วัน รวม 120 วัน (พฤษภาคม – กันยายน) ในบางพื้นที่อาจมีสภาพไม่เหมาะที่จะใช้หน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ อย่างไรก็ตามก็จะต้องมีวิธีการที่จะให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนคอมพิวเตอร์ โดยใช้วิธีเลือกโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งที่โรงเรียนอื่น ๆ สามารถเดินทางมาได้สะดวก โรงเรียนที่ได้รับเลือกเป็นศูนย์กลางดังกล่าว จะเป็นที่ตั้งห้องคอมพิวเตอร์ซึ่งได้ค่าใช้จ่ายใกล้เคียงกับรถ Mobile unit เพียงแต่เปลี่ยนค่าน้ำมันรถเป็นค่าพาหนะให้ครู และนักเรียนเดินทางมาเรียนคอมพิวเตอร์ ที่โรงเรียนศูนย์กลางคอมพิวเตอร์

1.7 จัดหาสื่อการเรียนการสอน หนังสือห้องสมุด สื่อการเรียนการสอนนับเป็นสิ่งที่จะช่วยให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นห้องสมุดยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่ ซึ่งต้องการให้นักเรียนมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ปัจจุบันงบประมาณเรื่องสื่อการเรียนการสอน และหนังสือห้องสมุดอยู่ในขอบุคลากรนักเรียน ดังนั้น จึงทำให้โรงเรียนขนาดเล็กมีสื่อการเรียนการสอน และหนังสือห้องสมุดน้อย ทั้ง ๆ ที่นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ก็จำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ เหมือนโรงเรียนขนาดอื่น ๆ งบประมาณสำหรับสื่อการเรียนการสอนและหนังสือห้องสมุด จัดให้

พื้นฐานเท่ากันโรงเรียนละ 10,000 บาท และเพิ่มเติมให้ตามจำนวนนักเรียนอีกคนละ 65 บาท เช่น โรงเรียนแห่งหนึ่งมีนักเรียน 100 คน โรงเรียนนี้ก็จะได้ งบประมาณส่วนนี้เท่ากับ 16,500 บาท

1.8 การหมุนเวียนครู โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดแคลนครูที่มีความสามารถเฉพาะทาง ดังนั้น จึงทำให้นักเรียนขาดโอกาสที่จะได้เรียนรู้จาก กิจกรรมที่ครูที่มีประสบการณ์จัดขึ้นอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องหาบุคลากรเพิ่มเติมให้กับ โรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งบุคลากรอาจมาจากโรงเรียนที่มีครูเกินเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรืออาจเป็นนักศึกษา ฝึกสอน หรือผู้มีปัญญาท้องถิ่น ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องบริหารจัดการเรื่องเวลาสำหรับ บุคคลภายนอกอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด รูปแบบการหมุนเวียนครู

1.8.1 ครูจากโรงเรียนที่ครูเกินหมุนเวียนมาสอนที่โรงเรียนขนาดเล็ก สัปดาห์ละ 1-2 วัน

1.8.2 ครูเพียงพอแต่วุฒิไม่ตรง ให้สลับโรงเรียนกันสอน

1.8.3 กรณีครูขาดแคลน สามารถดำเนินการ 1) ชำรงครู 1 คน หมุนเวียนสอน 2-3 โรงเรียน 2) ชำรงครู 1 คน ปฏิบัติงานแทนครูแกนนำหรือครูต้นแบบแล้วให้ครูแกนนำหรือครูต้นแบบ ไปช่วยเหลือด้านวิชาการแก่โรงเรียนขนาดเล็ก 3) ขอครูนักศึกษาฝึกสอน 4) ใช้วิทยากรท้องถิ่นมา ช่วยสอน 5) ใช้นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายช่วยจัดกิจกรรม ในการหมุนเวียนครูจะใช้ งบประมาณเป็นค่าจ้าง ค่าตอบแทน และค่าพาหนะในการเดินทางโรงเรียนละ 2,000 บาทต่อเดือน รวมเป็นเงิน 108,770,000 บาท ในการพิจารณาจัดสรรงบประมาณนั้นคงต้องพิจารณาตามความ ต้องการจำเป็นซึ่งต้องมีการจัดทำแผนการใช้งบประมาณสำหรับกรณี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ต้องดำเนินการเกลี้ยครูก่อนเป็นอันดับแรกจากโรงเรียนที่ครูเกินเกณฑ์ไปยังโรงเรียนที่ครูขาดตาม เกณฑ์ จากนั้นหากยังขาดแคลนอยู่ก็จึงจะจ้างบุคคลภายนอกเข้ามาสอน ทั้งนี้ยึดหลักเกณฑ์อัตราครู ตามเกณฑ์อัตรากำลังข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู ที่กำหนดเกณฑ์อัตรากำลังครูต่อสัดส่วนนักเรียนในแต่ละโรงเรียน คือ จำนวนนักเรียน 20 คนลงมา มีอัตราครูตามเกณฑ์ได้ 2 คน จำนวนนักเรียน 21-40 คน มีอัตราอัตรากำลังครูตามเกณฑ์ 3 คน จำนวน นักเรียน 41-60 คน มีอัตราครูตามเกณฑ์ได้ 4 คน จำนวนนักเรียน 61-80 คน มีอัตราครูตามเกณฑ์ ได้ 5 คน และบุคลากรสนับสนุนการสอน 1 คน จำนวนนักเรียน 81-100 คน มีอัตราครูตามเกณฑ์ ได้ 6 คน และบุคลากรสนับสนุนการสอน 1 คน และจำนวนนักเรียน 101-120 คน มีอัตราครูตาม เกณฑ์ได้ 7 คน และบุคลากรสนับสนุนการสอน 1 คน

1.9 การพัฒนาครู รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็กต้องมี ลักษณะต่างจากโรงเรียนทั่ว ๆ ไปในบางเรื่อง ทั้งนี้ เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่จะขาดแคลน ปัจจัยด้านต่าง โดยเฉพาะปัญหาครูไม่ครบชั้นเพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปอย่างมี

ประสิทธิภาพตรงตามเจตนารมณ์ ของหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องเร่งพัฒนาครูในโรงเรียนขนาดเล็ก เกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม รูปแบบในการ พัฒนาครูนั้นคงต้องพยายามไม่ให้ครูทิ้งห้องเรียนไปเข้ารับ การอบรมสัมมนา ทั้งนี้ เนื่องจากมีโรงเรียนขนาดเล็กจะมีปัญหาครูไม่ครบชั้นเรียนอยู่แล้ว งบประมาณที่จัดให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะจัดให้ 500 บาทต่อครู 1 คน

1.10 การนิเทศ ติดตามผล การนิเทศเป็นกระบวนการแนะนำช่วยเหลือผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นการติดตามผลการดำเนินงานจะช่วยให้สามารถ เสริมจุดเด่นและแก้ไขจุดอ่อนได้อย่างทันที่ผู้ที่จะไปนิเทศติดตามผลก็คือศึกษานิเทศก์จาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งในปีงบประมาณ 2547 นี้ ควรไปนิเทศอย่างน้อย 2 ครั้ง งบประมาณที่จัดให้ นั้น คือ 500 บาทต่อโรงเรียน

1.11 การซ่อมแซมอาคารสถานที่ สืบเนื่องจากการที่โรงเรียนขนาดเล็กได้รับ งบประมาณค่อนข้างจำกัด โดยเฉพาะ งบประมาณที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง ซ่อมแซมเพราะเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณได้คำนึงถึงความคุ้มทุน เอาไว้เป็นเกณฑ์หนึ่ง ดังนั้น โรงเรียนขนาดเล็กจึงได้รับ งบประมาณด้านนี้น้อย หรือไม่ได้รับเลยในบางปี ซึ่งทำให้โรงเรียนขนาดเล็กบางแห่งชำรุดทรุดโทรม จำเป็นต้องซ่อมแซมอย่างเร่งด่วน งบประมาณที่จัดให้สำหรับซ่อมแซมอาคารสถานที่ จัดให้โดยใช้ เกณฑ์การจัดสรร โรงเรียนละ 5,000 บาท อย่างไรก็ตาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ต้องวิเคราะห์ ความต้องการจำเป็น บางแห่งอาจต้องใช้งบประมาณมากกว่า 5,000 บาท บางแห่งอาจน้อยกว่า 5,000 บาท หรือ ไม่ต้องใช้เลย โรงเรียนที่มีแผนว่าจะยุบรวมเลิกสั้มก็ไม่ต้องไปซ่อมแซม

กล่าวโดยสรุป นโยบายของการบริหารจัดการศึกษาของรัฐ มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เป็นบุคลากรแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งการเรียนรู้ ทุกคนต้องได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคทั่วถึงมี คุณภาพ ภายใต้หลักการ การศึกษาสร้างชาติ สร้างคน และสร้างงาน

2. ความหมาย ความสำคัญ และแนวคิดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

2.1 ความหมายสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

ดูย สุวรรณทอง (2547 : 8) กล่าวว่า สภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มี ลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น ที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ที่มีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2533 : 8) ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ หมายถึง สภาพะใด ๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งที่เป็นรูปธรรมและ

นามธรรม สภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมหรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพ คือ สภาพต่าง ๆ ที่มีมนุษย์ทำขึ้น เช่น อาคาร สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ วัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ อันได้แก่ ต้นไม้ พืช ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ส่วนสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรมหรือสภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา เป็นระบบคุณค่าที่ยึดถือซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม ของกลุ่มสังคมข่าวสาร ความรู้ ความคิด ตลอดจนความรู้สึกนึกคิด และเจตคติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของตัวเองหรือคนอื่นก็ตาม สภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรมนี้อาจกล่าวโดยสรุปคือ สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมนั่นเอง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก รวมถึงสภาพทางสังคมซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยเหตุที่การเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้นจะเป็นไปในรูปแบบกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมทางกายภาพจะช่วยเอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนและผู้สอนบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้เร็วยิ่งขึ้น ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ให้สอดคล้องและสนับสนุนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ย่อมอำนวยความสะดวกให้แก่การเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชลิต พุทธรักษา (2535 : 122) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนภายในห้องเรียนดังนี้ ห้องเรียนควรจัดให้มีบรรยากาศน่าอยู่ ให้ความเพลิดเพลิน เป็นสถานที่ให้การศึกษาค้นคว้า ทำกิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพในการเรียนรู้

วันเพ็ญ จันทร์เจริญ (2542 : 6) กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ แสงสว่าง อุณหภูมิ ความสะอาด ความเป็นระเบียบในห้องเรียน ฯลฯ สภาพแวดล้อมที่ดีทำให้ผู้เรียนสบายใจ สบายกายในการเรียน การเรียนรู้จะดีขึ้นด้วย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2535 : 45) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางด้านปฏิสัมพันธ์จะมีผลต่อการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม กล่าวคือทำให้นักเรียนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น การแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์การเคารพและปฏิบัติตามกฎที่ห้องเรียนกำหนด ขึ้นการฝึกฝนดังกล่าว จะทำให้นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตลอดไป นอกจากนี้ การจัดสภาพแวดล้อมด้านปฏิสัมพันธ์ยังส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้การแสดงมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ได้เรียนถึงนิสัยใจคอของเพื่อนร่วมชั้น รวมทั้งมีการแก้ไขและปรับพฤติกรรมของตนด้วย ในการจัดสภาพแวดล้อมด้านปฏิสัมพันธ์ควรต้องคำนึงถึงบรรยากาศแบบประชาธิปไตยที่มีส่วนส่งเสริมให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมมีเหตุผล มีความยุติธรรมเคารพในความคิดของคนอื่นยอมรับมติของกลุ่มและให้ความร่วมมือกับกลุ่ม ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมแบบประชาธิปไตย ในขณะที่เดียวกันครูก็ต้องมีพฤติกรรมแบบประชาธิปไตยด้วย

สมชาย จำปานิล (2545 : 9) ได้กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อม หมายถึงสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม มีอิทธิพลเกี่ยวโยงเป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน สภาพแวดล้อมเป็นวัฏจักรที่มีความเกี่ยวข้องกันทั้งระบบ ผลกระทบจากสภาพแวดล้อมหนึ่งจะมีส่วนสร้างหรือทำลายสภาพแวดล้อมอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สมศรี ศักดิ์รุ่งพงศากุล (2542 : 7) ได้กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบ ตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม ที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์

ทิพวดี ไชยยงยศ (2540 : 5) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะปลอดภัย สะอาด ร่มรื่น เรียบร้อย สวยงาม จึงเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีชีวิตที่เป็นอยู่และสุขภาพดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม

รุ่งนภา รุ่งเรืองศิลป์ (2544 : 20) ได้กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท

1. สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ
2. สภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

นุศตรา แทนขำ (2543 : 3) ได้กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมศึกษาหมายถึง การศึกษาที่ว่าด้วยสภาพแวดล้อมเป็นกระบวนการที่มุ่งหวังสร้างความรู้ ความคิด แนวตระหนัก ความรับผิดชอบและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในเรื่องสภาพแวดล้อมให้กับเยาวชนและประชาชนเพื่อให้เกิดการรักษาความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ให้สามารถตัดสินใจด้วยตนเอง ในการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมและการให้การศึกษาทำให้มนุษย์รู้จักวางแผนชีวิตในระยะยาว รวมทั้งให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตได้ด้วย การจัดสภาพแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนเป็นแนวทางในการสร้างแนวคิดและทัศนคติให้ผู้เรียนรู้จักชีวิต เข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ นำความรู้ความเข้าใจมาแก้ปัญหาและสร้างชีวิตให้ดีขึ้น โดยกลมกลืนธรรมชาติ

จากหลักการและแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในโรงเรียนทั้งด้านกายภาพและชีวภาพ เพื่อให้มีสภาพบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อโรงเรียน เพราะหากโรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ก็จะช่วยให้โรงเรียนมีบรรยากาศที่น่าอยู่ น่าเรียน ยิ่งขึ้นส่งผลให้บุคคลและชุมชนเกิดการยอมรับ และมีความรู้สึกนึกคิดในทางที่ดีต่อโรงเรียนมากยิ่งขึ้น และส่งผลให้บุคลากรและชุมชนเกิดการยอมรับและมีความรู้สึกที่ดีต่อโรงเรียน นักเรียนเกิดการเรียนรู้ บรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาของแต่ละชั้น

เห็นได้ชัด เกิดการเรียนรู้ ในสาขาวิชาต่าง ๆ และวิถีชีวิตประจำวัน

2.1.3 จัดให้มีแหล่งน้ำ หรือการกักเก็บน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำ เช่น สระน้ำขนาดต่าง ๆ หรือบ่อน้ำ หรือน้ำตกจำลอง สระน้ำพลาสติก ตามสภาพความพร้อม และความเป็นไปได้ของโรงเรียนจะทำให้อุทยานการศึกษามีความสมบูรณ์มากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับคุณภาพนักเรียนและโรงเรียนที่คาดหวังจากการจัดสภาพแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 6-11)

“มาตรฐานที่ 1 นักเรียนมีความตระหนัก และสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน และมาตรฐานที่ 2 วิถีชีวิตของสมาชิกในโรงเรียนเอื้อต่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมอย่างถาวร”

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สภาพแวดล้อมของโรงเรียนคือการจัดสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในโรงเรียนทั้งด้านกายภาพและชีวภาพ เพื่อให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนการสอน ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อโรงเรียน เพราะถ้าโรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่สะอาด ร่มรื่น เรียบร้อย สวยงาม มีการจัดตกแต่งให้ร่มรื่นด้วยสวนหย่อม ก็จะช่วยให้โรงเรียนมีบรรยากาศน่าอยู่ น่าดู น่าเรียน มากยิ่งขึ้น และส่งผลให้นักเรียนและชุมชนเกิดการยอมรับและมีความรู้สึกที่ดีต่อโรงเรียน นักเรียนเกิดการเรียนรู้ บรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาของแต่ละชั้น

2.3 แนวคิดในการพัฒนาสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในบริเวณโรงเรียน ให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (กรมสามัญศึกษา. 2536 : 1-2) นายโกวิท วรพิพัฒน์ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศนโยบายเรื่อง อุทยานการศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมบรรยากาศและสภาพแวดล้อมเพื่อการศึกษา ดังนี้

“อุทยานการศึกษาเกิดขึ้นจากแนวคิดเรื่อง ครุฑคู่ได้ และครุฑคู่ไม่ได้ และในช่วงนี้ได้พัฒนาแนวคิดติดต่อกันมาเป็นลำดับเช่น เรื่องการพัฒนาวัด พัฒนาโรงเรียน ให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ให้ร่มรื่น ให้สงบ การถวายนามให้ภิกษุ สามเณร ครู อาจารย์ ให้ความรู้และจะได้สั่งสอนประชาชนและลูกศิษย์ลูกหา มีการจัดตั้งห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด และมีการทะนุบำรุงและการพัฒนาหอไตร เป็นต้น ทางกระทรวงศึกษาธิการ ภายหลังมีโครงการจัดสวนป่าในโรงเรียน ในวัด มีการพัฒนาวัดและพัฒนาโรงเรียนให้สะอาด ร่มรื่น สงบ และสวยงาม มีระเบียบ มีโครงการส่งเสริม “สวนสวยโรงเรียนงาม” และมีวารสารชื่อเดียวกันนี้ เผยแพร่แนวคิดชื่อว่า อุทยานการศึกษา โดยแนวคิดกว้าง ๆ ซึ่งหมายถึง สงบ หรือสถานที่ร่มรื่น มี

ความสะอาด เป็นระเบียบ สวยงาม จะเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นที่กล่อมเกลাজิตใจ ผู้คนที่เข้าไปใช้ให้ละเอียดอ่อนและทำให้เจริญงอกงาม หากโรงเรียนในประเทศไทยสามหมื่นกว่าโรงเรียน วัตถุประสงค์สามหมื่นกว่าวัด ซึ่งปัจจุบันวัดหลายแห่ง โรงเรียนหลายโรงเรียน ได้มีลักษณะกล่าวได้ว่าเป็นอุทยานการศึกษา ซึ่งคงจะมีรูปแบบรายละเอียดแตกต่างกันไปตามสภาพ แต่เน้นในหลักการแห่งความสะอาด สงบ ร่มรื่น แจ่มใส คงจะทำให้เด็ก เยาวชน และประชาชนโดยทั่วไปสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเข้าใจ ประสมกลมกลืนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและมีความสุขตามที่เรารปรารถนามากยิ่งขึ้น”

ในปี พ.ศ. 2539 นายสุวิชัย รั้งสีตพล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539-2550 และบัญญัติ 10 ประการในการกำหนดโรงเรียนที่มีมาตรฐานหรือโรงเรียนในอุดมคติจะต้องมีองค์ประกอบ 10 ประการ ซึ่งเกี่ยวกับบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนระบุในข้อที่ 2 กล่าวไว้ว่า

“มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติโดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรักความสามัคคี รวมทั้งการจัดให้โรงเรียนมีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่ฝุ่น ไร่ผลภาวะ”

นายกมล ภู่งประเสริฐ เลขานุการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบาย การจัดโรงเรียนให้เป็นปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 8) เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาที่ กระทรวงศึกษาธิการกำหนดโดยระบุว่า “ทำโรงเรียนให้เป็นปัจจุบัน นักเรียนจะเกิดความรักโรงเรียน ต้องการมาเรียน เรียนอย่างมีความสุข เกิดคุณลักษณะและเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย ถ้าโรงเรียนมีบรรยากาศดี น่าอยู่ น่าเรียน มีอาคารที่มั่นคงแข็งแรง สะอาด ดูใหม่อยู่เสมอ ไม่ชำรุดทรุดโทรม บริเวณโรงเรียนและสภาพแวดล้อมร่มรื่น สะอาด สวยงาม มีธรรมชาติที่ใช้ในการเรียนการสอน”

จากแนวคิดในการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ซึ่งเป็นการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ให้มีบรรยากาศร่มรื่น สะอาด สวยงาม ซึ่งมีอิทธิพลหรือเอื้ออำนวยต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอน ย่อมจะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 35-39) ได้ให้ความหมาย การวางแผนกลยุทธ์สภาพแวดล้อมของโรงเรียน (School environment) ในเงื่อนไขของกระบวนการ

วางแผนกลยุทธ์ หมายถึงปัจจัยต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของโรงเรียนในด้านที่อาจเป็นโอกาสที่เอื้ออำนวยให้ปฏิบัติการกิจได้ดีขึ้น กว้างขวางขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น และอาจเป็นข้อจำกัดอุปสรรคหรือภัยคุกคาม ไม่เอื้ออำนวยให้โรงเรียนดำเนินการได้ตามที่ควรจะเป็น สภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นสภาพแวดล้อมขององค์กรซึ่งจำแนกได้ 2 ประเภทคือ สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน

สภาพแวดล้อมของโรงเรียน

1. สภาพแวดล้อมภายนอก (External environment) ได้แก่ปัจจัยต่าง ๆ ภายนอก ระบบโรงเรียน ซึ่งหมายรวมถึงปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จังหวัด ประเทศ ภูมิภาค และระดับโลกที่ส่งผลกระทบต่อโรงเรียน มี 2 ลักษณะคือ

1.1 สภาพแวดล้อมภายนอกทั่วไปที่มีผลกระทบต่อโรงเรียน ซึ่งนิยมจำแนกออกเป็นปัจจัยหลัก ๆ 4 ด้านคือ

1.1.1 ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม (Social-cultural factors) เช่น โครงสร้างประชากร การเคลื่อนย้าย อาชีพ การศึกษา การอนามัย ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความรู้ ทักษะ ทักษะ พฤติกรรมของประชาชนที่มีผลกระทบทั้งเชิงบวก และเชิงลบต่อภารกิจของโรงเรียน

1.1.2 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological factors) เช่น ผลผลิตคิดค้นทางเทคโนโลยีต่าง ๆ เครื่องจักรกลทางอุตสาหกรรม คอมพิวเตอร์ การจัดการทางเทคโนโลยีสารสนเทศ นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ ฯลฯ ที่มีผลกระทบเชิงบวก และเชิงลบต่อภารกิจของ โรงเรียน

1.1.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic factors) เช่น โครงสร้างทางรายได้ การกระจายภาวะเงินเฟ้อ ภาวะการว่างงาน ฯลฯ ที่มีผลกระทบเชิงบวก และเชิงลบต่อภารกิจของโรงเรียน

1.1.4 ปัจจัยด้านการเมือง และกฎหมาย (Political and legal factors) เช่น นโยบายของพรรคการเมือง เสถียรภาพของรัฐบาล พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา พระราชกำหนด ฯลฯ ที่มีผลกระทบเชิงบวก และเชิงลบต่อภารกิจของโรงเรียน

1.2 สภาพแวดล้อมเชิงปฏิบัติการที่มีผลโดยตรงต่อการดำเนินงานของโรงเรียน (Operating environment) เป็นสภาพแวดล้อมที่มีผลโดยตรงต่อการดำเนินงานของโรงเรียนทั้งในแง่กายภาพ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง เช่น

1.2.1 สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องภารกิจโดยตรงของโรงเรียน

1.2.2 ลักษณะของกลุ่มสังคมผู้รับผลประโยชน์ และผู้รับบริการ(ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน ฯลฯ)

1.2.3 ภาระงานที่เป็นความต้องการเร่งด่วน

1.2.4 ความพร้อมของสถานการณ์ในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

1.2.5 ความร่วมมือของกลุ่มบุคคลผู้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจดำเนินการของโรงเรียนรวมทั้งเจตคติของประชาชน

2. สภาพแวดล้อมภายใน (Internal environment) ได้แก่ปัจจัยต่าง ๆ ภายในระบบโรงเรียนเป็นจุดอ่อนและจุดแข็ง ซึ่งไม่ได้หมายถึงเฉพาะปัจจัยภายในอาณาบริเวณขอบเขตรั้วโรงเรียนเท่านั้น แต่รวมถึงปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนด้วย มักนิยมจำแนกออกเป็น 6 ประเภทคือ

2.1 โครงสร้างและนโยบายขององค์กร (Structure) ได้แก่โครงสร้างและนโยบายที่ครอบคลุมภารกิจระดับข้าราชการประจำตั้งแต่กระทรวงศึกษาธิการ กรมสามัญศึกษา และโรงเรียน เช่น โครงสร้างการบริหารนโยบายขององค์กร เป้าประสงค์ระยะยาว และระยะสั้น ระเบียบวิธีปฏิบัติและกฎเกณฑ์ เครือข่ายการสื่อสาร ฯลฯ

2.2 การบริการและคุณลักษณะผู้เรียน (Service / Products) เช่น ความทั่วถึงและความสามารถในการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนทั้งในด้านการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตลอดจนพัฒนาการของผู้เรียนในด้านความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม บุคลิกภาพและสุขภาพ (เก่ง ดี มีสุข)

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียน

ภายใน	ภายนอก
โครงสร้าง/นโยบาย (S1)	สังคมและวัฒนธรรม (S)
การบริการ/คุณลักษณะผู้เรียน (S2)	เทคโนโลยี (T)
บุคลากร (M1)	เศรษฐกิจ (E)
การเงิน (M2)	การเมืองและกฎหมาย (P)
วัสดุอุปกรณ์ (M3)	
การบริหารจัดการ (M4)	

โรงเรียนควรดำเนินการวิเคราะห์โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมในการดำเนินการและแต่งตั้งคณะทำงานที่เป็นแกนหลักที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถในการวางแผน เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอนและวิธีการพอสังเขปดังนี้

1. วางแผน กำหนดขอบข่าย ปังจัยและประเด็นตัวชี้วัดที่จะทำการวิเคราะห์
2. เก็บจัดและรวบรวมข้อมูล ทั้งที่เป็นเชิงคุณลักษณะและเชิงปริมาณ ที่มีหลักฐานร่องรอยอยู่แล้ว และจัดเก็บรวบรวมเพิ่มเติมด้วยวิธีต่าง ๆ ตามประเด็นที่จะศึกษา

2.1 กรณีที่เป็นข้อมูลเชิงคุณลักษณะ (Qualitative data) อาจจัดเก็บได้โดย

2.1.1 การศึกษาค้นคว้าเอกสาร การดำเนินงานของโรงเรียน ผลงานวิจัย/สำรวจเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

2.1.2 การสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก (In-depth interview) โดยสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริงเพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งที่เป็นข้อเท็จจริง และความคิดเห็นส่วนบุคคล

2.1.3 การระดมความคิดเห็น เช่น จัดอภิปรายกลุ่ม ประชุมเชิงปฏิบัติการ จัดสัมมนา ฯลฯ

2.1.4 สำรวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาความเห็นพ้องในประเด็นที่ศึกษา(Delphi technique) เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ผลกระทบ และข้อเสนอแนะต่อโรงเรียน

2.2 กรณีที่ต้องการข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) อาจกระทำได้โดยการรวบรวมข้อมูลทางสถิติ และรายงานต่าง ๆ ทั้งของโรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนรวมถึงการใช้แบบสำรวจ และแบบสอบถาม เพื่อสำรวจข้อมูลความเห็น (Opinion survey) ของครู นักเรียน ผู้ปกครองชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง

2.3 ประมวลผลกลั่นกรองข้อมูล ตามประเด็นที่ศึกษา และสังเคราะห์นำหน้าของสาระ เนื้อหาจากข้อมูลที่รวบรวมได้ว่าประเด็นตัวชี้วัดในปังจัยใดบ้างที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อการดำเนินงานของโรงเรียน

2.4 ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ในการเสนอผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม โดยอาจจัดประชุมชี้แจงแสดงความคิดเห็นโดยกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าร่วม เช่น ผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษา ผู้แทนนักเรียน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ผู้แทนหน่วยงานต้นสังกัด ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน ฯลฯ เพื่อร่วมกันตรวจสอบ ทบทวนเพิ่มเติม ปรับปรุงแก้ไข โดยคำนึงถึงความถูกต้องครอบคลุมของข้อมูลที่เชื่อถือได้ (กรมสามัญศึกษา. 2544 : 35-39)

4. การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียน

จากการศึกษาแนวนโยบายการบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความหมาย ความสำคัญ แนวคิด และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียนดังกล่าวข้างต้นแล้ว พอสรุปได้ว่า การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียน

ขนาดเล็กนั้น เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและสำหรับผู้สอนจึงเป็นสิ่งที่โรงเรียนจะต้องสร้างขึ้น เพื่อให้การจัดเรียนรู้ภายในโรงเรียนมีประสิทธิภาพสูงสุด การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็ก แยกเป็น 6 ด้านดังนี้

4.1 สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร

สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร หมายถึง การดำเนินการโดยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้ครูได้โอกาสใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เต็มที่และสามารถอุทิศเวลาและปฏิบัติงานได้มากพอในการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

ดิเรก พรสีมา (2544 : 7-8) กล่าวว่า การกระจายอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ จะทำให้เกิดผลดีต่อหน่วยงานปฏิบัติ ดังนี้

1. มีอิสระเสรี (Freedom) ในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา เลือกนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการแก้ปัญหา ปรับปรุงผลการดำเนินการเพื่อให้การแก้ปัญหา มีแรงใจ และมีความสุขจากความสำเร็จในการทำงาน
2. มีความยืดหยุ่น (Flexibility) ในการทำงานก็จะเกิดขึ้น ผู้ปฏิบัติงานจะเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่ถูกคุมขังทางปัญญา
3. มีความหลากหลาย (Diversity) ในกลวิธีหรือเทคนิค วิธีทำงานก็จะเกิดผู้ปฏิบัติงานกล้าคิดกล้าทำและเรียนรู้จากการทำงานของตนบนพื้นฐานการเรียนรู้ที่มีมาเดิม
4. มีความคิดสร้างสรรค์ (Creative) ในผู้ปฏิบัติก็จะเกิดและนำไปสู่การปฏิบัติทำให้เกิดนวัตกรรม (Innovation) และนำนวัตกรรมเหล่านั้นไปใช้แก้ปัญหาจนเกิดผลดี นวัตกรรมก็จะพัฒนาไปเป็นเทคโนโลยี (Technology) ซึ่งนำไปใช้ในการพัฒนาให้มีคุณภาพ

ในการนำหลักการ การบริหารงาน โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานซึ่งเป็นรูปแบบรองรับการกระจายอำนาจมาปฏิบัติ จะต้องคำนึงถึงหลักกรรมรัฐหรือธรรมภิบาลทั้ง 6 ประการมาประกอบการบริหารด้วย ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า โดยจะต้องมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาครูในโรงเรียน ในด้านความรู้ความสามารถและการจัดทรัพยากรในโรงเรียน

หลักการสำคัญในการบริหารจัดการศึกษาที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน

การบริหารจัดการศึกษาที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานมีหลักการและกรอบแนวความคิด

ดังนี้

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจ

การจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา ให้สามารถตัดสินใจดำเนินการได้สอดคล้องกับแนวทางพัฒนาให้ผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงสุด

2. หลักการใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง (School Center) โรงเรียนจะเป็นหน่วยงานบริหารไม่ใช่ผู้ถูกบริหาร โรงเรียนจะเป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาศักยภาพของเด็กสามารถกำหนดจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย ทิศทางการวางแผนจัดการศึกษาของตนเอง ที่สอดคล้องกันทั้งในระดับส่วนกลาง เขตพื้นที่การศึกษา ท้องถิ่นและชุมชน

3. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการบริหารตัดสินใจและการจัดการศึกษา ทำให้เกิดความตระหนักและความรู้สึกเป็นเจ้าของ

4. หลักการพึ่งตนเอง (Self Management) เน้นให้โรงเรียนมีระบบการบริหารตนเอง มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินงานตามความพร้อมและสถานการณ์ของตนเอง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมองเห็นจุดหมาย เป้าหมายของโรงเรียนตรงกัน สามารถบูรณาการสถานะการณ์ของท้องถิ่นกับโรงเรียน มาส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ด้วยคามภูมิใจ

5. หลักการประสานงาน (Co-ordination) สามารถประสานงานกันได้ทุกระดับทั้งแนวตั้งและแนวนอน เป็นกิจกรรมที่ต้องเน้นและเข้มแข็ง ทั้งการสร้างความเข้าใจระหว่างบุคลากรในโรงเรียนทุกคน และบุคลากรภายนอก รวมทั้งการประสานงานการแสวงหาความร่วมมือความช่วยเหลือ ทั้งทรัพยากรและเทคโนโลยีวิธีการใหม่ ๆ

6. หลักการต่อเนื่องและหลากหลาย (Continuity and Diversity) การบริหารจำเป็นต้องมีความต่อเนื่อง ใจเวลา รวมทั้งใช้เทคนิคการบริหาร จะต้องมีความหลากหลายและสอดคล้องกัน มุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน สามารถปรับใช้การบริหารตามสถานการณ์ที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ได้

7. หลักการพัฒนาตนเอง (Self-Improvement) โรงเรียนจะต้องพัฒนาไปสู่องค์กรการเรียนรู้ พัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อให้เกิดการพัฒนา ทั้งการพัฒนางานองค์กร พัฒนาวิชาชีพ พัฒนาบุคคลและพัฒนาทีมงาน โดยนำองค์ประกอบเหล่านี้มาทำการวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์สำหรับสถานศึกษานั้น ๆ

8. หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ส่วนกลางและเขตพื้นที่การศึกษาจะกำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน และจะมีองค์กรตรวจสอบคุณภาพ ทั้งนี้จะเป็นการประกันคุณภาพการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (ปัญญา แก้วเกียรติ. 2544 : 3-4)

สรุปได้ว่า หลักการบริหารการศึกษา เป็นการบริหารการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจทางการบริหารมากขึ้น รูปแบบที่เหมาะสมคือการบริหารและการจัดการศึกษาในรูปแบบการบริหาร

โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบท และกฎหมายการศึกษาของไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะรูปแบบการบริหารใช้โรงเรียนเป็นฐานที่มีชุมชนเป็นหลัก จะมีผลทำให้การศึกษาอยู่ในคุณภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดจุดเริ่มในการเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่ชุมชน

ดังนั้น เพื่อให้การบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษา เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ ทุกฝ่าย ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งทราบบทบาทภารกิจหน้าที่ ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้ในสถานศึกษามีดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา
2. ครูผู้สอน
3. ผู้เรียน
4. ผู้ปกครอง
5. ประชาชน
6. ชุมชน
7. คณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา
8. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
9. คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษา

สรุปได้ว่า นโยบายการบริหารเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้โรงเรียนเจริญรุ่งเรืองและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ การบริหารทางวิชาการเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดที่ผู้บริหารต้องสำนึกอยู่ตลอดเวลา บรรยากาศของการบริหารที่ดีนั้น คือ การให้ครูได้มีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เต็มที่ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมด้านการบริหารทั้งสิ้น ดังนั้นระบบบริหารจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษา ถ้าระบบการบริหารเหมาะสมและมีประสิทธิภาพก็จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้การพัฒนาอย่างเต็มที่

4.2 สภาพแวดล้อมด้านหลักสูตร

สภาพแวดล้อมด้านหลักสูตร หมายถึง หลักสูตรที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์เฉพาะ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และทัศนคตินำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมให้มากที่สุด

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ปรากฏในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ว่า หลักสูตรการศึกษาของประเทศที่ใช้อยู่ คือหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมวิชาการ ได้ติดตามผลและดำเนินการ

วิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรตลอดมา ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนานกว่า 10 ปี มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ไม่สามารถส่งเสริมให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมความรู้ได้ทันการณ์ ในเรื่องที่สำคัญต่อไปนี้

1. การกำหนดหลักสูตรจากส่วนกลางไม่สามารถสะท้อนสภาพความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษาและท้องถิ่น

2. การจัดหลักสูตรและการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ยังไม่สามารถผลักดันให้ประเทศไทยเป็นผู้นำด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ในภูมิภาค จึงจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ให้คนไทยมีทักษะกระบวนการและเจตคติที่ดีทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์

3. การนำหลักสูตรไปใช้ยังไม่สามารถสร้างพื้นฐานในการคิด สร้างวิธีการเรียนรู้ให้คนไทยมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถเผชิญปัญหาสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศยังไม่สามารถที่จะทำให้ผู้เรียนใช้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ในการติดต่อสื่อสารและการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลายในยุคสารสนเทศ

การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้ด้านทักษะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬาภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญามีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์

โครงสร้าง

เพื่อให้การศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ให้สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3
ช่วงชั้นที่ 2	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6
ช่วงชั้นที่ 3	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
ช่วงชั้นที่ 4	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

2. สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ หรือกระบวนการการเรียนรู้และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน เป็น 8 กลุ่ม สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างพื้นฐานการคิด และเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนา

ความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

3.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่าง

ครบวงจร ตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อประโยชน์ เป็นต้น

4. มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

5. เวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

การจัดหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในการพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำหรับผู้เรียนทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถปรับใช้ได้กับการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ในส่วนของจัดการศึกษาปฐมวัย กำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็นการเฉพาะเพื่อเป็นการสร้างเสริมพัฒนาการและเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถจัดทำสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมเป็นหน่วยการเรียนรู้รายวิชาใหม่ ๆ รายวิชาที่มีความเข้มข้น อย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเลือกสาระการเรียนรู้จาก 8 กลุ่ม ในช่วงชั้นที่ 2 ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4-6 และจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระการเรียนรู้ หรือรายวิชานั้น ๆ ด้วย สำหรับช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 นั้น ยังไม่ควรให้เลือกเรียนรายวิชาที่เข้มข้นควรเรียนเฉพาะรายวิชาพื้นฐานก่อน

สรุปได้ว่า ในการจัดการศึกษาต้องเริ่มต้นที่โครงสร้างของการจัดการศึกษา คือการจัดหลักสูตร หลักสูตรเป็นแผนงานที่โรงเรียนจัดขึ้นให้ผู้เรียนมีโอกาสรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายของการศึกษา และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนั้นหลักสูตรที่ดีจึงควรเป็นหลักสูตรที่สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และทัศนคติที่จะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ให้มากที่สุด หลักสูตรจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการจัดการเรียนการสอน และการเรียนรู้ของนักเรียน ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรการศึกษาทุกระดับจะต้องมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความ สำเร็จ สามารถดำรงชีวิต ได้อย่างมีคุณภาพ

4.3 สภาพแวดล้อมด้านการจัดการเรียนการสอน

สภาพแวดล้อมด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้เกิด การเรียนการสอนตามหลักสูตร ให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเกิดผลสัมฤทธิ์ ผู้เรียนได้รับประโยชน์จาก การเรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางในการจัด การศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครู ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาท จากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหา ความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ สร้างสรรค์ความรู้ของตน

การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอน ต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถ ของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบวิธีการที่ หลากหลายเน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การ เรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากกรณีศึกษาจริงและการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัย การใช้ การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเลือกสรร ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการ การจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการทาง วิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการ เป็นการกำหนดเป้าหมาย การเรียนร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างกลุ่ม สาระการเรียนรู้มาบูรณาการ ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ เช่น

การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว

ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ กับหัวข้อเรื่อง ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงหรือสาระที่กำหนดขึ้นมา เช่น เรื่อง สิ่งแวดล้อมน้ำ เป็นต้น ผู้สอนสามารถ เชื่อมโยงสาระ และกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ความจริงจาก

หัวข้อเรื่องที่กำหนด

การบูรณาการแบบคู่ขนาน

มีผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียนการสอน โดยอาจยึดหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน เช่น ผู้สอนคนหนึ่งสอนวิทยาศาสตร์ เรื่องเงา ผู้สอนอีกคนอาจสอนคณิตศาสตร์ เรื่องการวัดระยะทางโดยการวัดเงา คำนวณในเรื่องเงาในช่วงเวลาต่าง ๆ จัดทำกราฟของเงาในระยะต่าง ๆ หรืออีกคนหนึ่งอาจให้ผู้เรียนรู้ศิลปะเรื่องเทคนิคการวาดรูปที่มีเงา

การบูรณาการแบบสหวิทยาการ

การบูรณาการในลักษณะนี้ นำเนื้อหาจากหลายกลุ่มสาระมาเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปการเรียนการสอนแยกตามรายวิชาหรือกลุ่มวิชา แต่ในบางเรื่อง ผู้สอนจัดการเรียนการสอนร่วมกันในเรื่องเดียวกัน เช่น เรื่องวันสิ่งแวดล้อมของชาติ ผู้สอนภาษาไทยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้ภาษา คำศัพท์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนวิทยาศาสตร์จัดกิจกรรมค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนสังคมศึกษาให้ผู้เรียนค้นคว้าหรือทำกิจกรรมชมรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และผู้สอนสุขศึกษาอาจจัดให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาสีสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เป็นต้น

การบูรณาการแบบโครงการ

ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการเป็นโครงการ โดยผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้น โดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องกันได้หลายชั่วโมง ด้วยการนำเอาจำนวนชั่วโมงของวิชาต่าง ๆ ที่ผู้สอนเคยสอนแยกกันนั้นมารวมเป็นเรื่องเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ในลักษณะของการสอนเป็นทีม สอนสามารถแยกกันสอนได้ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายคนตรี กิจกรรมเข้าค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรมเข้าค่ายศิลปะ เป็นต้น (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2544 : 21-22)

แหล่งการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 4 มาตรา 25 ได้กำหนดไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น โรงเรียนทุกแห่งซึ่งมีหน้าที่ดำเนินงานสนองนโยบายของพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าว จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และดำเนินการเพื่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้ขึ้นในโรงเรียน ทั้งนี้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้อาจนิยามได้ว่า หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสารและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อ

เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
การจัดบรรยากาศในการเรียนรู้

บรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน เช่น บริเวณโรงเรียนสะอาด มีต้นไม้ร่มรื่น มุมสงบ ห้องเรียนสะอาด มีสีและแสงที่อ่อนโยนนุ่มนวล มีรูปภาพตกแต่งผนังอย่างเหมาะสม มีโรงอาหาร และห้องน้ำที่สะอาดถูกสุขอนามัย จะช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น เกิดความรักและไม่ต้องทำให้โรงเรียนหรือห้องเรียนของตนสกปรก เกิดความเคยชิน รักความสะอาด ความสวยงาม ความเป็นระเบียบ จึงซึมซับสิ่งดี ๆ ที่ได้รับ ช่วยให้เกิดความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง และสามารถรับความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากบรรยากาศที่ดีในบริเวณโรงเรียนและห้องเรียนแล้ว บรรยากาศที่ดีในศูนย์การเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนต้องทำให้เกิดขึ้นในโรงเรียน แนวทางการจัดบรรยากาศของศูนย์การเรียนรู้ของหลัก 7 ส ดังนี้

1. สะอาด บริเวณพื้นห้องและครุภัณฑ์ต่าง ๆ รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ต้องได้รับการกวาดถูอย่างสม่ำเสมอ สามารถใช้พื้นห้องเป็นที่นั่งอ่านหนังสือ หรือทำกิจกรรมต่าง
2. สงบ ภายในศูนย์การเรียนรู้จำเป็นต้องมีบรรยากาศที่สงบเพียงพอที่จะไม่รบกวนผู้ที่เข้าไปศึกษาค้นคว้า
3. สะดวก สถานที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ควรอยู่ในที่ที่สามารถเข้าใช้ได้สะดวก เป็นอาคารอยู่บริเวณศูนย์กลางของโรงเรียน
4. สบาย ผู้เข้าใช้ศูนย์การเรียนรู้ควรได้รับความสบาย ทั้งความสบายกาย สบายตา สบายใจ โดยการจัดโต๊ะเก้าอี้ให้เหมาะสมแก่ผู้ใช้
5. สอดคล้อง สื่อต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้ซึ่งได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี เช่น ซีดีรอม คอมพิวเตอร์ช่วยสอน วีดีทัศน์ แลบบันทึกเสียง เป็นต้น จะต้องสอดคล้องกับหลักสูตรวิชา หลักสูตร หลักธรรม หลักปรัชญาชีวิต หลักประกัน
6. ส่งเสริม ศูนย์การเรียนรู้จะต้องมีบรรยากาศที่ส่งเสริมการใฝ่รู้ ส่งเสริมใ้รู้จักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ส่งเสริมใ้มีนิสัยรักการอ่าน
7. สังคม จัดบรรยากาศของสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กระจายทั่วถึงทั้งโรงเรียน ทำโรงเรียนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ให้ทุกคนในโรงเรียนคือ ครูอาจารย์และนักเรียน ผู้บริหาร ภารโรงเกิดความสนใจใฝ่รู้ และขยายสังคมแห่งการเรียนรู้ไปสู่ชุมชน ส่งเสริมใ้คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากสื่อต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตที่ดี

เมื่อจัดบรรยากาศของศูนย์การเรียนรู้แล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ครูอาจารย์ทุกคนในโรงเรียนจะต้องส่งเสริมใ้นักเรียนเข้าถึงบรรยากาศที่ดีนั้น โดยการบอกกล่าว แนะนำ และกระตุ้น

ด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้เข้าไปใช้ศูนย์การเรียนรู้

การจัดห้องสมุดในลักษณะนี้มี 2 รูปแบบคือ

1. ห้องสมุดเคลื่อนที่ โดยจัดหนังสือเล่มบาง ๆ อ่านจบในระยะเวลาสั้น ๆ เช่นวารสาร จุลสาร นำใส่ตะกร้า กระเป๋า ก่อง รถเข็น ไปยังสถานที่ที่มีที่สำหรับให้นักเรียนนั่งอ่านได้ต้นไม้ร่มอาคาร มุมสวน สวนหย่อม สนาม ศาลา เป็นต้น

2. ห้องสมุดไม่เคลื่อนที่ โดยนำหนังสือ วารสาร จุลสาร ฯลฯ จากชั้นหนังสือหรือตู้หนังสือไปให้บริการตามสถานที่ที่จัดไว้เป็นการถาวรตามมุมต่าง ๆ เช่นระเบียบหน้าห้อง ใต้ถุนอาคาร โรงอาหาร โรงฝึกงาน หอประชุม อาคารประชาสัมพันธ์ เป็นต้น การจัดลักษณะนี้ถ้าหากบริเวณที่จัดมีเนื้อที่กว้างขวางพอ นอกจากวางชั้นหนังสือแล้วอาจจะจัดโต๊ะเก้าอี้ที่นั่งอ่านหนังสือหรือปูเสื่อให้นั่งอ่านก็ได้

สภาพแวดล้อมภายนอกชั้นเรียน ดังกล่าวนี มีบทบาทต่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น ดังนั้นขอให้ข้าราชการครู อาจารย์ และสถานศึกษาทั้งหลาย เปิดประตูห้องเรียนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในห้องเรียนในบริเวณสถานศึกษาในชุมชนและในธรรมชาติ ให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับชีวิตจริง สถานการณ์จริง ซึ่งพอสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมภายนอกชั้นเรียน หมายถึง บริเวณที่ให้บริการและสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น แหล่งวิทยบริการ ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ห้องทดลอง ศูนย์วัฒนธรรม บริเวณสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ ห้องพยาบาล บริเวณอนุเคราะห์ เป็นที่สำหรับอำนวยความสะดวกแก่ครูและนักเรียนช่วยให้การดำเนินงานของโรงเรียนเป็นไปโดยราบรื่นและมีประสิทธิภาพ และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเรียนและการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากในห้องเรียน

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตรหรือแผนการจัดการเรียนรู้ ส่วนการเรียนการสอนที่ประสบผลดีนั้นหมายถึง การที่ผู้เรียนทุกคนหรือเกือบทุกคนสามารถเกิดผลสัมฤทธิ์ในระดับสูง สถานศึกษาทุกแห่งต้องมีวิธีการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน และจัดประสบการณ์ทั้งหลายให้กับผู้เรียน เป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จตามจุดหมายของหลักสูตรโดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอน คือ การบรรยาย การอภิปราย การฝึกภาคปฏิบัติ การแก้ปัญหา การทดลอง องค์กรประกอบที่จะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพได้แก่ บุคลิกภาพของผู้สอน เช่น ผู้สอนเป็นคนกระฉับกระเฉง มีอารมณ์ขัน สนใจในวิชาที่ตนสอน ให้ความจริงใจและเป็นกันเองกับผู้เรียน มีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี ชี้แจงให้ผู้เรียนทราบถึงวัตถุประสงค์ในวิชาที่เรียน ด้านการนำเสนอเนื้อหา พูดอธิบายชัดเจน ใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด สามารถใช้วิธีการสอนต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหา รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนอย่างมีเหตุผล

4.4 สภาพแวดล้อมด้านบุคลากร

สภาพแวดล้อมด้านบุคลากร หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง มีทัศนคติที่ดีและให้ความร่วมมือในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้

พรนิภา ลิ้มพยอสม (2542 : 7-9) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงว่า การศึกษานับเป็น เครื่องมืออันสำคัญยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และยอมรับกันทั่วไปว่า ครูเป็นทรัพยากรบุคคล หลักที่มีหน้าที่จัดการศึกษา โดยตรง ทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียน ซึ่งจะส่งผลให้มีการพัฒนา ประเทศไทยแนวกว้าง ดังนั้นครูจึงเป็นเป้าหมายแรกของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่กระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า สังคมยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีกระแสแพร่หลายไปทั่วทุกมุมโลกอย่างไร้พรมแดน ทำให้สรรพสิ่งต่างๆ แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วและทั่วถึง การพัฒนาคุณภาพครูจึงมีความสำคัญและมีผลกระทบต่อพัฒนาระบบสังคมใหญ่ ดังนั้นครูจะต้องได้รับการพัฒนาในทิศทางใดๆก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อนักเรียน การเพิ่มพูนความรู้และพัฒนา ทักษะในรูปแบบต่างๆอย่างต่อเนื่อง

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534 : 30) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรต่างๆ ภายในโรงเรียนว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียนมีความสำคัญมากส่งผลต่อการทำงาน และชื่อเสียงของโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารควรจะต้องสร้างและกระทำในสิ่งต่อไปนี้

1. สร้างความรู้สึกรักให้เป็นที่เหมือนเพื่อนร่วมงาน
2. สร้างให้เกิดความจงรักภักดี ความสามัคคีกลมเกลียว
3. การแบ่งงานสอนและการปฏิบัติงานพิเศษต่างๆ ให้ยุติธรรมและเสมอภาค
4. ปกป้องการแบ่งแยก และแตกแยกเป็นกลุ่มย่อยขึ้นในโรงเรียน
5. วางขอบเขตงานและหน้าที่การงานให้ชัดเจนว่าใครมีหน้าที่อะไร
6. ให้เกียรติและยอมรับนับถือเห็นความสำคัญของงานซึ่งกันและกัน
7. ช่วยขจัดปัดเป่าปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและความเดือนร้อนอื่นๆ
8. ระวังการปฏิบัติที่ผิดจรรยาบรรณ
9. จัดระบบการสื่อสารที่ดี ให้ได้ทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นในโรงเรียนทั่วถึง
10. จัดงานพบปะสังสรรค์กันเป็นครั้งคราวตาม โอกาสที่เหมาะสม

ศักดิ์นางค์ มณีศรี (2545 : 14 - 16) การพัฒนาศักยภาพครูถือเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา ที่จะพัฒนาให้เป็นครูมืออาชีพโดยศึกษาวิเคราะห์ระบบต่างๆ ของสถานศึกษาว่ามีจุดอ่อน จุดแข็ง อย่างไร รวมทั้งระบบการเรียนการสอน การวัดและประเมิน การวิเคราะห์ครูผู้สอนในด้าน ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ตลอดจนเจตคติที่มีต่อการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ข้อมูล

สำหรับพิจารณาสนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพของครูอย่างต่อเนื่อง การกำหนดให้ครูจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่ม ครูทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร ครูแนะแนว ทั้งหมดเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาต้องพัฒนาสร้างสรรค์ให้เป็นระบบ โดยมีปัจจัยเกื้อหนุนที่มีประสิทธิภาพ พร้อมด้วยนวัตกรรมที่หลากหลาย ผู้เรียนมีระบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีผู้เรียนเป็นผู้ช่วยครู เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

งานคําสุดดา มาฆะศิรานนท์ (2545 : 14) ครูยุคใหม่ต้องมีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นต้นแบบที่ดี การพัฒนาศกยภาพครูให้ได้ผลคํานั้น ครูจะต้องคิดใหม่ทำใหม่ ตามบัญญัติ 11 ประการคํงนี้

1. ครูจะต้องมีความรักการสอน และกํออยากที่จะสอน
2. ครูจะต้องออกแบบการเรียนการสอนของครูให้เด็กได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน
3. ครูจะต้องกำหนดเป้าหมายและมองถึงผลประโยชน์หรือรางวัลที่นักเรียนจะได้รับ
4. ครูจะต้องทำการเรียนการสอนให้เป็นระบบ และมีความรับผิดชอบ
5. ครูจะต้องเรียกร้องแสดงความต้องการของผู้บริหารและนักเรียน
6. ครูควรจะมีศกยุดิธรรมและเตรียมตัวให้พร้อม
7. ครูจะต้องมีวิจารณญาณ ในตนเอง
8. ครูควรจะมีใจให้กว้างและมีความยืดหยุ่น
9. ครูจะต้องกล้าเผชิญไม่ทำงานให้คนอยู่ทามกลางความกลัว
10. ครูจะต้องยกระดับความคาดหวังของตน
11. ครูต้องมีสติ และความรอบครอบเพื่อพิจารณาในทุกแง่มุม

เดชา จันทคํด (2547 : 14-18) สังคมหวังว่าครูคือแบบอย่างที่ดีของศิษย์ ฉะนั้นการพัฒนาศกยภาพครูจึงเป็นสิ่งสำคัญ ครูจึงต้องเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และใฝ่พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องทั้งวิชาชีพ บุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางวิชาการตลอดจนทางเทคโนโลยีต่าง ๆ และครูยังต้องประพฤติตนให้เหมาะสมกับอาชีพครูด้วย การพัฒนาศกยภาพครู ให้มีความเป็นผู้นำทางวิชาการ ปฏิบัติหน้าที่โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ อาศัยความร่วมมือของครูแกนนำ ครูคํนแบบ และสถาบันการศึกษาชั้นสูง

การพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากร หมายถึง การคํเนินการพัฒนาให้บุคคลในหน่วยงานหรือองค์กรให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงานที่คําลังปฏิบัติหรือจะปฏิบัติ เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ประสพการณ์ ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อจะได้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุจุดมุ่งหมายของหน่วยงานในที่สุด

พิเชษฐ สุทธิรัตน์ (2540: 15-16) ได้กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรมีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ดังนี้

1. เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการทำงานแก่ผู้ปฏิบัติงาน พร้อมทั้งการเพิ่มพูนและปรับปรุงวิชาการกับเทคโนโลยีใหม่
2. เพื่อเพิ่มความคล่องตัวและการปรับตัวของผู้ปฏิบัติงาน
3. เพื่อเพิ่มการผลิต
4. เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรว่าเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้เขามีโอกาสที่จะได้รับการพิจารณาจากหน่วยงาน เช่น การเลื่อนหรือเปลี่ยนตำแหน่งงานที่มีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่เขา

วิธีการพัฒนาบุคลากร มีวิธีการดังนี้

1. การประชุมเชิงปฏิบัติการ

การประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การพบปะ การประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อแก้ปัญหาทางภาคปฏิบัติในระหว่างผู้ที่มีประสบการณ์ในงานนั้นมาแล้ว และมีความสนใจที่จะแก้ปัญหานั้นร่วมกัน ประโยชน์ที่จะได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการก็คือ ผลของงานจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที ครูเองก็ได้เพิ่มความรู้อ ความสามารถยิ่งขึ้นจากการสังสรรค์กับครูอื่น และกับผู้นำการประชุมเชิงปฏิบัติการนั้น และเมื่อครูสามารถทำสิ่งใหม่สำหรับตนเองได้ก็จะก่อให้เกิดกำลังใจในอันที่จะทำงานให้ก้าวหน้าต่อไป

2. การศึกษาดูงานนอกสถานที่

การศึกษาดูงานนอกสถานที่ หมายถึง การจัดให้ข้าราชการ หรือผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสมาเยี่ยมชมหน่วยงานและวิธีการปฏิบัติงาน ของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งอาจเป็นส่วนราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานเอกชน ซึ่งวัตถุประสงค์สำคัญของการดูงานก็เพื่อให้ผู้ที่ได้รับการพัฒนาเกิดความรู้ ความเข้าใจในเทคนิค และวิธีการทำงานของหน่วยงานที่ตนไปเยี่ยมชมด้วยตาของตนเองและยังได้มีโอกาสสอบถาม หรือแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และข้อคิดเห็น อันอาจนำมาปรับปรุงการทำงานในหน่วยงานของตน

3. การอบรม

การอบรม หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้เฉพาะอย่างตัวบุคคล เพื่อปรับปรุงและเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ หรือความชำนาญและทัศนคติอันเหมาะสมจนสามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม และทัศนคติ เพื่อยกมาตรฐานการปฏิบัติงานให้อยู่ในระดับสูง และทำให้บุคลากรมีความเจริญก้าวหน้าในงาน

สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากรมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถใน

การปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

การสร้างขวัญและกำลังใจ

ขวัญหรือกำลังใจ หมายถึง สภาพจิตใจและอารมณ์ ซึ่งมีผลกระทบต่อความตั้งใจในการทำงาน ผลกระทบนั้นอาจเกิดขึ้นกับบุคคลหรือองค์กร ขวัญและกำลังใจที่ดีจะเพิ่มพลังการทำงานที่สูงขึ้น ซึ่งผู้บังคับบัญชามองว่าเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องส่งเสริมให้ผู้รับการนิเทศมีขวัญและกำลังใจที่ดีอยู่เสมอ โดยอาศัยทักษะเชิงมนุษยสัมพันธ์ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์และการจูงใจ สามารถดำเนินการได้โดยปฏิบัติตนเป็นเพื่อนร่วมงานและที่ปรึกษาที่ดี เปิดโอกาสให้เพื่อนร่วมงานแสดงความคิดเห็น สร้างบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงานบำเหน็จความชอบ ตามความเหมาะสม และสร้างการยอมรับในความสำเร็จของการปฏิบัติงาน

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมด้านบุคลากร เป็นสภาพแวดล้อมที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานทุกอย่างภายในสถานศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรเป็นไปในทางที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย ถ้อยทีถ้อยอาศัย ก็จะทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการร่วมงาน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน บรรยากาศในการเรียนการสอน และการซักถามโต้ตอบระหว่างครูกับนักเรียน รวมถึงการเอาใจใส่และคอยให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียน สามารถที่จะสร้างความสนใจ เสนอเนื้อหาได้น่าสนใจ ทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำเนื้อหาต่าง ๆ ได้ดีตามความหมายของสภาพแวดล้อม

4.5 สภาพแวดล้อมด้านสื่อการเรียนการสอน

สภาพแวดล้อมด้านสื่อการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินการจัดทำ จัดหา สื่อการเรียนการสอนเพื่อสร้างบรรยากาศและแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ อยากรเรียน และเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ตามจุดมุ่งหมาย

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลาทุกสถานที่และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภทรวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว และในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียน ควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อ หรือห้องสมุดของสถานศึกษา

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลาย ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจได้ง่าย และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลาเพื่อให้เกิดการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ความสำคัญของสื่อการเรียนรู้

สื่อเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้ลึก เพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางการคิด ได้แก่ การคิดไตร่ตรอง การคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมให้แก่ผู้เรียน สื่อการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันมีอิทธิพลสูงต่อการกระตุ้นให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีมากมายหลากหลายรูปแบบ มีบทบาทและให้คุณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น

1. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่ายขึ้น รวดเร็วขึ้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นกระบวนการ
3. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
4. สร้างสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่แปลกใหม่ น่าสนใจ และทำให้อยากรู้อยากเห็น
5. ส่งเสริมการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียน
6. เกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกัน ให้เรียนรู้ได้พร้อมกัน
7. ช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกัน
8. ช่วยให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้วิธีการใช้สื่อและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติม
9. ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ในหลายมิติจากสื่อที่หลากหลาย
10. เชื่อมโยงโลกที่อยู่ไกลตัวผู้เรียนให้เข้ามาสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้

นอกเหนือจากสื่อที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนและการสอน โดยตรงตาม วัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เคยมีมาแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ เหตุการณ์ หรือสิ่งใดก็ตาม ถือเป็นสื่อการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับว่าเราเรียนรู้จากสิ่งนั้น ๆ หรือนำ

สิ่งเหล่านี้มาสู่การเรียนรู้ของเราหรือไม่ สิ่งทั้งหมดอาจจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งได้แสดงหรือจำแนก เรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ โดยใช้หนังสือที่เป็นตัวเขียนหรือตัวพิมพ์เป็นสื่อเพื่อแสดง ความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายประเภท เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร จุลสาร จดหมาย จดหมายเหตุ บันทึก รายงาน วิทยานิพนธ์ เป็นต้น

2. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ได้ผลิตขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับ เครื่องมือโทรทัศน์วัสดุหรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ สื่อการเรียนรู้ดังกล่าว เช่น แถบ บันทึกภาพพร้อมเสียง (วีดิทัศน์) แถบบันทึกเสียง สไลด์ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้สื่อ เทคโนโลยี ยังหมายรวมถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการ เรียนการสอน เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนการสอน การศึกษาผ่านดาวเทียม

3. สื่ออื่น ๆ นอกจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยีแล้ว ยังมีสื่ออื่น ๆ ที่ ส่งเสริมการเรียนการสอน ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า สื่อ 2 ประเภทดังกล่าว เพราะ สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ท้องถิ่นที่ขาดแคลนสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี สื่อเหล่านี้อาจแบ่ง ได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

3.1 สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน ซึ่งสามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดสาระความรู้ แนวคิด เจตคติและวิธีปฏิบัติตนไปสู่บุคคล อื่นซึ่งบุคคลอาจเป็นบุคลากรภายนอกระบบโรงเรียน เช่น บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความชำนาญและ เชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

3.2 สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติหรือสภาพที่อยู่รอบตัวผู้เรียน วัฒนธรรม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสื่อที่มีความสำคัญต่อการ ส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งครหาได้ไม่ยาก

3.3 สื่อกิจกรรม/กระบวนการ หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการที่ครู หรือผู้เรียนกำหนดขึ้นเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ ใช้ในการฝึกทักษะซึ่งต้องใช้ กระบวนการ คือ การปฏิบัติ

3.4 สื่อวัสดุ/เครื่องมือและอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อ ประกอบการเรียนรู้ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง สถิติ กราฟ ฯลฯ นอกจากนี้ยังรวมถึง สื่อประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานต่าง ๆ เช่น อุปกรณ์ทดลอง วิทยาศาสตร์ เครื่องมือวิชาช่าง เป็นต้น

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ได้

บรรลุดตามจุดหมายของหลักสูตร สื่อเป็นเครื่องถ่ายทอดความรู้ ความคิด เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่ใช้มาตรฐานเป็นตัวกำหนดคุณภาพของผู้เรียน สถานศึกษามี บทบาทและภาระหน้าที่โดยตรงในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยคำนึงถึงสภาพปัญหา ความพร้อม เอกลักษณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้สถานศึกษาจะต้องจัดทำ รายวิชาในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ครบถ้วนตามมาตรฐานของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน บทบาทในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สถานศึกษาต้องดำเนินการด้วย เพื่อให้สอดคล้อง กับหลักสูตรของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนเป็นตัวผ่านที่ทำให้ข้อมูลหรือความรู้ที่อยู่ภายในวัสดุ สามารถถ่ายทอดออกมาใช้หรือเรียนรู้ได้ การนำเครื่องมือมาใช้ในการเรียนการสอน นับวันจะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากทุกวันนี้มีความเจริญทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ถ้าผู้สอนยังใช้วิธี สอนแบบเก่า จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาหายยิ่งขึ้น ทุกครั้งในการนำเสนอสื่อ ผู้สอนควรจะได้เตรียม สภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกสบายให้อยู่ในสภาพที่พร้อมต่อการเสนอ ทั้งนี้เพื่อสร้าง บรรยากาศและแรงจูงใจให้ผู้เรียนให้เกิดความอยากเรียน อยากรู้ และเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าหา ความรู้ของผู้เรียนได้ตามจุดมุ่งหมาย สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ทั้งหมดที่จัดขึ้นมาเพื่อการเรียนการสอน นั้นก็คือ สื่อการเรียนการสอนนั่นเอง

4.6 สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่

สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ หมายถึง การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการวางแผน ดูแลบำรุงรักษาอาคารสถานที่ ทั้งทั้งบริเวณโรงเรียน ให้สะอาด ร่มรื่น สวยงาม และมีความปลอดภัย เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (กรมสามัญศึกษา. 2536 : 46) ได้จัดทำแนวทางประเมินบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาด้านอาคารสถานที่ ดังนี้

1. วางแผนตกแต่งพื้นที่ทั้งหมดให้สวยงามและกลมกลืนกับผังโรงเรียน
2. ปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น สวยงาม เช่น พันธุ์ไม้ไทย ไม้พื้นเมือง เป็นซุ้ม สวนหย่อม
3. จัดบริเวณรอบอาคารเรียน หอประชุม โรงอาหาร โรงฝึกงาน รั้ว ป้ายชื่อ โรงเรียน เป็นระเบียบ สะอาด สวยงาม
4. จัดสนามสะอาด เป็นระเบียบใช้การได้

5. จัดพื้นที่ ถนน ทางเดินร่มรื่น สะอาด เป็นระเบียบ กลมกลืน สวยงาม
6. จัดห้องเรียนให้สะอาด เป็นระเบียบ มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้สะดวก ตกแต่งให้สวยงามเอื้อต่อการเรียนการสอน
7. ตกแต่งทางเดินบริเวณอาคารเรียนให้สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ
8. จัดโรงอาหารให้สะอาดถูกสุขอนามัย จัดห้องน้ำห้องส้วมถูกสุขลักษณะเป็นระเบียบ ไม่มีกลิ่นเหม็น มีการกำจัดขยะและน้ำเสียให้ถูกวิธี
9. จัดโรงฝึกงานให้สะอาด จัดเก็บเครื่องมือเป็นระเบียบบำรุงให้ใช้งานได้อย่างปลอดภัย

ปลอดภัย

10. จัดห้องประชุมให้สะอาด มีแสงสว่างเพียงพอ มีการป้องกันเสียงรบกวน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ระบุแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เป็นชุดฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง เล่มที่ 5 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 37-38) ไว้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนต้องเริ่มต้นจากการประเมินสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ที่เป็นอยู่เดิมแล้วนำปัญหาข้อบกพร่องมาวางแผนดำเนินการ สภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้เป็นอย่างที่ดีในการใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมอย่างถูกต้องตามศักยภาพของโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนน่าอยู่และน่าเรียน แนวทางในการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีดังนี้

1. ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ยืนต้น เพื่อความร่มรื่นสวยงาม
2. โรงเรียนมีเนื้อที่มากให้ปลูกสวนป่า ทำแปลงเกษตรและทำสวนหย่อม สวนสมุนไพร สวนไม่วรรณคดี หรือสวนวิทยาศาสตร์
3. จัดทำทางระบายน้ำเพื่อไม่ให้น้ำท่วมขัง
4. จัดให้มีป้ายชื่อสถานที่ที่สวยงามอยู่เสมอ
5. จัดให้มีรั้วที่เหมาะสมตามสภาพแวดล้อม
6. จัดสนามกีฬาให้อยู่ในสภาพที่พร้อมจะใช้งานได้
7. จัดให้มีสนามเด็กเล่นที่เหมาะสมและปลอดภัย
8. จัดบริเวณโรงเรียนให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ
9. จัดให้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจภายในบริเวณโรงเรียน
10. จัดสภาพแวดล้อมภายในบริเวณโรงเรียนให้เกิดความสวยงาม

จากหลักการและแนวทางในการศึกษาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การศึกษาสภาพแวดล้อมโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ดังนั้น บรรยากาศสำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียนและสำหรับผู้สอนจึงเป็นสิ่งที่โรงเรียนจะต้องสร้างขึ้น เพื่อให้การเรียนรู้ภายใน

โรงเรียนมีประสิทธิภาพสูงสุด การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนมีดังนี้

4.1 การจัดสภาพแวดล้อมภายในชั้นเรียน

การจัดสภาพแวดล้อมภายในชั้นเรียน เป็นการจัดสภาพบรรยากาศการเรียน ความพร้อมภาพทั่วไปของการจัดชั้นเรียน ให้มีอุปกรณ์เครื่องไม้เครื่องมือ มีความพร้อมที่จะให้ การศึกษาแก่นักเรียน ทำให้นักเรียนรู้สึกสดชื่นมีชีวิตชีวา เกิดความรู้สึกละสบาย มีความอบอุ่นและ ปลอดภัย เมื่ออยู่ในห้องเรียนที่ถูกจัดด้วยสภาพทางกายภาพที่ถูกสุขลักษณะ การจัดดูสภาพ สิ่งแวดล้อมในห้องเรียนจึงควรคำนึงถึงหลักการจัด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 77) ได้กำหนดไว้ว่า ห้องเรียน หมายถึง ห้องที่มีขนาดไม่ต่ำกว่า 6x9 เมตร โดยมีเกณฑ์การจัดสรรดังนี้

โรงเรียนที่นักเรียนเฉลี่ยชั้นละไม่เกิน 15 คน ให้นับชั้นเรียนสองชั้นต่อหนึ่งห้อง

โรงเรียนที่มีนักเรียนเฉลี่ยชั้นเรียนละ 16 คนขึ้นไป ให้นับชั้นเรียนตามบัญชีการจัดชั้นเรียน โดยถือเกณฑ์การจัดชั้นเรียน 40 คน ต่อหนึ่งห้อง

การออกแบบอุปกรณ์การเรียนและการจัดห้องเรียนให้เหมาะสมกับตัวนักเรียน และข้าราชการครูดังนี้

1. จะต้องคำนึงถึงอุบัติเหตุอันจะเกิดกับอุปกรณ์การสอน

2. กระจกบานคานิยมใช้สีเข้มเทา ควรคำนึงถึงการสะท้อนของแสง อย่าให้เกิดแสง พร่าหรือมีเงา สีเขียวเหมาะสมที่สุด ไม่ควรจัดไว้ตรงประตู หน้าต่าง เพราะจะทำให้เกิด แสงพร่าหรือมีเงา

3. โต๊ะเรียน ม้านั่งต้องมีความสัมพันธ์กัน ให้เหมาะสมกับขนาดอายุของเด็ก

เกณฑ์การประเมินผลเกี่ยวกับ อาคารสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับวัสดุ ครุภัณฑ์ โดยอาจสรุปได้ ดังนี้ โต๊ะเรียนและม้านั่งต้องมีขนาดพอดีกับสัดส่วนร่างของเด็กมีความแข็งแรงและปลอดภัย ในการใช้ ฝาโต๊ะอาจเป็นแบบราบหรือเอียงลาด ความลาดไม่ควรเกิน 15 องศา ส่วนม้านั่งมีความกว้าง ประมาณ 2-3 ของความยาวข้อเท้าถึงตะโพกหรือท่อนขาส่วนบนของผู้นั่ง อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ จะต้องมืออยู่มาก ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้จำเป็นต้องจัดและวางให้ถูกสุขลักษณะให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อย และปลอดภัยอยู่เสมอสิ่งของหรืออุปกรณ์เหล่านี้ คือ กระจกบานคานมากจะทาสีเขียวแก่ โต๊ะ ข้าราชการครู ชั้นวางหนังสือ โต๊ะวางผลงานนักเรียน และสิ่งที่จะต้องคำนึงในการออกแบบ หรือการ เลือกซื้อครุภัณฑ์ ดังนี้

1. วัสดุที่จะนำมาใช้ทำครุภัณฑ์จะต้องมีความคงทนถาวร สวยงาม ปลอดภัย

7. ตารางเรียน ตารางเรียนทำด้วยกระดาษ หรือวัสดุอื่น ที่มีลักษณะแข็งแรง มีขนาดไม่ต่ำกว่า 18 x 23 นิ้ว แสดงไว้ในห้องเรียน
8. แผนภูมิแสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ป้ายแสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในชั้น ทุกภาคเรียน โดยแสดงเป็นแผนภูมิแท่ง รายชั้น รายวิชา รายภาคเรียน และภาพรวม อยู่ในที่ที่มองเห็นได้ชัดเจน
9. แผนภูมิแสดงพัฒนาการทางร่างกาย ทำด้วยไม้อัด หรือกระดาษแข็ง ขนาดไม่ต่ำกว่า 18 x 23 นิ้ว แสดงรายละเอียดพัฒนาการทางร่างกาย ของนักเรียนเป็นรายบุคคลเปรียบเทียบรายภาคเรียน ประกอบด้วย อายุ น้ำหนัก และส่วนสูง ให้เป็นปัจจุบัน
10. ป้ายนิเทศ หรือมุมประสบการณ์ ทำด้วยแผ่นป้าย ไม้อัดหรือวัสดุอื่นสามารถทำกรอบได้ หรือจัดเป็นมุมสำหรับแสดงสิ่งที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้หรือเข้าใจให้นักเรียนเรียนรู้ในเรื่องนั้น เช่น การจัดป้ายแสดงวันสำคัญต่าง ๆ หรือแสดงผลงานของนักเรียน หรือจัดเป็นมุมมีของจริงของจำลอง หรือแผ่นภาพตามเนื้อหาของทุกกลุ่มประสบการณ์นั้น
11. แสดงรายการข้อตกลงของห้องเรียน ซึ่งถือเป็นหลักปฏิบัติ อาจจะเป็นกฎ ระเบียบข้อบังคับของห้องเรียน ตกแต่งให้สวยงาม
12. มุมอนามัย จัดมุมหรือจัดทำที่วางอุปกรณ์เครื่องใช้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของนักเรียนภายในห้องเรียน สะดวกต่อการใช้สอย สะอาด สวยงาม มีกระจกเงาและหวีไว้เสริมสวย ที่เก็บแปรงสีฟัน ยาสีฟัน แป้งครบจำนวนนักเรียน และที่ตัดเล็บอย่างต่ำห้องละ 1 อัน พร้อมมีช้อนคีตอุปกรณ์ด้วย
13. มุมสบาย มีพื้นที่เหมาะสมกับพื้นที่ห้องเรียน และนักเรียน มีเสื่อหรือเสื่อน้ำมันปูให้เด็กนั่งหรือนอนพักผ่อน มีหมอน มีหนังสือนิทาน หนังสืออ่านประกอบ การ์ตูน นิศยสารให้ความรู้ต่าง ๆ เกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยกับชั้นเรียน หรือเกมฝึกทักษะ เช่น หมากฮอส มีไม้ดอกไม้ประดับ ตกแต่งเพื่อความสดชื่น สวยงาม
14. เครื่องมือทำความสะอาด มีเครื่องมือที่ใช้ทำความสะอาดเช่น ถังขยะ ไม้กวาด ไม้ถูพื้น ไม้กวาดขนไก่ ไม้กวาดค้ำยาว ที่ใช้ทำความสะอาดประจำห้องเรียนเก็บไว้อย่างถูกวิธี เป็นระเบียบเรียบร้อย
15. ภาพ/อุปกรณ์ตกแต่งห้อง มีภาพและอุปกรณ์จัดตกแต่งห้องให้มีบรรยากาศเอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
16. ตารางทำความสะอาด จัดให้มีตารางเวรทำความสะอาด ให้กระดาษโรเนียวหรือกระดาษสี ติดในที่ที่เห็นได้ชัดเจนหรือจัดซื้อเวรติดเป็นรูปภาพ อย่างเป็นระเบียบสวยงาม
17. สมาชิกในชั้น จัดให้มีรายชื่อสมาชิกในชั้นเรียน ติดบานประตูด้านใน

เองอย่างสวยงาม แสดงวัน/เดือน/ปี พร้อมทั้งบอกรายละเอียดประจำวันได้ครบแสดงไว้ในชั้นเรียนทุกชั้นเรียน

20. เอกสารประจำชั้น ได้จัดทำเอกสารประจำชั้นครบทุกรายการ ปฟ. บันทึกการสอน แบบเก็บข้อมูล สมุดเยี่ยม สมุดนิเทศ สมุดเยี่ยมสื่อ บันทึกการสอนซ่อมเสริม บันทึกการสอนแทน จัดทำได้อย่างถูกต้องและเป็นปัจจุบันในที่มองเห็นชัดเจน มีครบทุกห้องเรียน

21. ป้ายบุคคลสำคัญ เป็นแผ่นป้ายรวมขนาด 60x60 ตารางเซนติเมตร หรือเขียนเป็นแผ่นย่อย เขียนชื่อบุคคลสำคัญ ติดไว้ในห้องเรียน มองเห็นได้ชัดเจนและเป็นปัจจุบัน

22. สถิติประจำห้องเรียน ทำด้วยไม้หรือวัสดุถาวร ขนาดไม่ต่ำกว่า 48x30 เซนติเมตร ในป้ายแสดงสถิตินักเรียนประจำวันของห้องเรียนนั้น วัน เดือน ปี จำนวนคาบเรียน วิชา ครูผู้สอน ครบถูกต้องเป็นปัจจุบัน ติดไว้หน้าห้องเรียนหรือบนประตูค้ำใน

23. ชั้นเก็บเอกสาร ทำด้วยไม้ หรือวัสดุที่ทนถาวร สวยงาม ขนาด 2-3 ชั้นเป็นอย่างต่ำ สำหรับจัดเก็บเอกสาร หรือสิ่งของต่าง ๆ ในห้องเรียนอย่างเป็นระบบ และสวยงาม

24. แผนที่ประเทศไทย เป็นแผนที่ประเทศไทยแสดงรายละเอียดของจังหวัดต่าง ๆ ครบถูกต้องติดไว้ในห้องเรียน มองเห็นได้ชัดเจนและมีทุกชั้นเรียน

25. ประตู หน้าต่าง เปิดปิดปลอดภัย มีประตุนหน้าต่างและช่องลมครบทุกช่อง อุปกรณ์ครบสมบูรณ์ เปิดปิดได้อย่างปลอดภัย

26. ความสะอาดร่มรื่น สวยงาม มีความสะอาดร่มรื่น สวยงาม เอื้ออำนวยต่อวิถีประชาธิปไตย และกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนในชั้นนั้น และมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบสามารถตรวจสอบได้ (สำนักงานการประถมศึกษาบางมดวิทยาสารช. 2540 : 42-72)

สรุปผลการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมภายในชั้นเรียน หมายถึง สภาพทั่วไปและลักษณะของห้องเรียน เช่น พื้นห้อง ผนัง ประตู หน้าต่าง ขนาดและพื้นที่ว่างภายในห้องเรียนสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การจัดและตกแต่งห้องเรียนให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น รวมทั้งวัสดุครุภัณฑ์อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนด้วย นอกจากนี้ยังมีแสงสว่างจากธรรมชาติและแสงประดิษฐ์ เสียงบรรยายของครูผู้สอน เสียงสนทนาระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียนหรือนักเรียนกับนักเรียน อุณหภูมิ ได้แก่ การถ่ายเทของอากาศ ความชื้นของอากาศ การระบายอากาศโดยธรรมชาติและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกให้แก่การเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกชั้นเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 88) ได้กำหนดบริเวณ

โรงเรียนไว้ว่า ได้แก่ ส่วนที่เป็นพื้นที่ เช่น สนามกีฬา สนามเด็กเล่น ถนน ทางเดินเท้า ต้นไม้ ไม้คอกไม้ประดับ ที่กำจัดขยะมูลฝอย ร้ว โรงเรียน สระน้ำ บ่อเลี้ยงปลา และทางระบายน้ำ

สถานที่ ได้แก่ อาคารเรียน ห้องเรียน โรงอาหาร ห้องน้ำ ห้องส้วม บริเวณโรงเรียนต้องคำนึงถึงความร่มรื่น สวยงาม เรียบง่ายเป็นธรรมชาติ (และยั่งยืน) โดยคำนึงถึงความสะอาด ถูกสุขลักษณะ และปลอดภัย

วิรัตน์ บัวขาว (2538 : 26-27) ได้เสนอแนะแนวการจัดบริเวณ โรงเรียนดังนี้

1. บริเวณโรงเรียน ควรปลูกพืชคลุมดิน ปลูกไม้ยืนต้น ไม้พุ่มต่าง ๆ หรือจัดสวนหย่อม พร้อมทั้งจัดให้มีที่นั่งพักผ่อน โดยอาศัยร่มเงาของต้นไม้ ปลูกไม้ดอกไม้ประดับไว้เพื่อความสวยงาม ร่มรื่น ร่มเย็น และน่าอยู่
2. สนามเด็กเล่นควรจัดให้มีลักษณะคล้ายธรรมชาติ โดยจัดเป็นเนินดิน หรือจัดเป็นที่ลาดให้เด็กวิ่งขึ้นลงบ้าง มีต้นไม้เล็ก ๆ ให้เด็กปีนป่าย รวมทั้งจัดเครื่องเล่นต่าง ๆ เช่น ชิงช้า กระดานลื่น บันไดโหน ราวไต่ ม้าหมุน เป็นต้น
3. สนามกีฬาควรปรับปรุงพื้นที่ให้เรียบสะอาด ไม่มีเศษกระจุก เศษแก้ว ตอไม้ หนามที่จะเป็นอันตรายต่อเด็กได้
4. ถนนในบริเวณโรงเรียนควรยกให้สูงกว่าปกติ เพื่อมิให้น้ำท่วม ผิวถนนควรลาดยางหรือซีเมนต์ มีทางแยกไว้ต่างหาก ทางเดินที่เชื่อมระหว่างอาคารควรมีหลังคา
5. รักษาบริเวณโรงเรียนให้สะอาด เรียบร้อยอยู่เสมอ โดยกำจัดขยะมูลฝอยอยู่เป็นประจำ
6. จัดที่นั่งพักผ่อนให้เด็กได้นั่งพักผ่อน อ่านหนังสือ สนทนากับเพื่อน ๆ ทำกิจกรรมร่วมกันในเวลาเช้าก่อนเข้าเรียน ตอนพักกลางวัน หรือหลังเลิกเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดความสุขสนาน คุ้นเคยกัน อาจทำเป็นม้าหินอ่อน ม้านั่ง แคร่วางใต้ต้นไม้ หรือทำเป็นศาลาเล็ก ๆ กันแดดฝนได้
7. ไม้ดอกไม้ประดับ เป็นสิ่งแวดล้อมที่สร้างความสวยงาม และศรีสง่าแก่โรงเรียน ควรปลูกให้ทั่วไปไม่ว่าริมทางเดินที่ว่างต่าง ๆ บริเวณจุดเด่นของโรงเรียน อาจทำเป็นสวนหย่อม ปลูกใส่ในกระถาง หรือแขวนไว้ตามที่ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความสวยงาม น่าอยู่แก่โรงเรียน

พรณี บัญชรหัตถกิจ (2540 : 117) ได้เขียนถึงหลักเกณฑ์ในการสร้าง และสถานที่ตั้งโรงเรียนเพื่อการสุขภาพสิ่งแวดล้อม ไว้ดังนี้

1. ควรอยู่ในที่มีทางสัญจรไปมาสะดวก ระยะทางห่างจากชุมชนไม่เกินหนึ่ง กิโลเมตร สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา และไม่เกินสามกิโลเมตร สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งต้องเดินทางไปโรงเรียน

2. ควรอยู่ห่างย่านอุตสาหกรรม ย่านการค้า ตลาด โรงมหรสพ และแหล่งโสโครกต่าง ๆ แหล่งที่มีเสียงอึกทึก ทางรถไฟ ที่มีการจราจรคับคั่งไม่น้อยกว่า 500 เมตร
3. ควรเป็นที่ราบน้ำท่วมไม่ถึง หรือเป็นพื้นดินที่มีน้ำซึมได้ง่ายและทำการระบายน้ำได้สะดวก
4. ควรมีต้นไม้ใหญ่บ้างพอสมควร เพื่อช่วยกำบังความร้อนและแสงแดดในฤดูร้อนหรือใช้กำบังลมในที่ที่มีลมพัดจัด ควรมีหญ้าหรือพันธุ์ไม้รักษาผิวดินให้ชุ่มชื้นไม่เป็นฝุ่นผง
5. เนื้อที่ของบริเวณโรงเรียนขึ้นอยู่กับจำนวนนักเรียน การออกแบบและก่อสร้างของกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดไว้ควรมีขนาดดังนี้
  - 5.1 นักเรียน 500 คน ควรมีเนื้อที่ 15 ไร่
  - 5.2 นักเรียน 800 คน ควรมีเนื้อที่ 22 ไร่
  - 5.3 นักเรียน 1,000 คน ควรมีเนื้อที่ 26 ไร่
  - 5.4 นักเรียน 2,000 คน ควรมีเนื้อที่ 30 ไร่

การพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ เป็นการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในโรงเรียนเพื่อให้โรงเรียนมีสภาพบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ถ้าโรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่สะอาดร่มรื่น สวยงาม มีการจัดตกแต่งให้ร่มรื่นด้วยไม้ดอกไม้ประดับ มีสวนหย่อม มีคติดสอนใจช่วยให้บรรยากาศในโรงเรียนน่าอยู่ และสภาพแวดล้อมที่ดีสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้โดยนักเรียนไม่รู้ว่าเป็นการเรียนรู้และดำเนินการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โดยมีส่วนร่วมของครู นักเรียนและชุมชน ยิ่งจะทำให้บุคคลในโรงเรียนและชุมชนมีความรู้สึกรักหวงแหนเป็นเจ้าของ จะมีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 34)

สรุปได้ว่า อาคารสถานที่ที่สำคัญต่อการศึกษานั้น ได้แก่ อาคารเรียน และสถานที่ทั่วทั้งบริเวณโรงเรียน ที่ออกแบบมาเพื่อการเรียนการสอน เช่น ห้องสมุด อาคารเอนกประสงค์ สนามกีฬา สนามหญ้า สวนหย่อม สวนดอกไม้ เป็นต้น ส่วนสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนที่สามารถใช้เป็นทรัพยากรการเรียนรู้ได้ เช่น วัด โรงงาน ตลาด สถานที่สำคัญอื่น ๆ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ สภาพแวดล้อมทางการเรียนที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่นั้น เป็นสถานที่ให้ความรู้จะเป็นที่ใดก็ได้ที่ผู้เรียนสะดวก และพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เป็นประโยชน์มากที่สุด มีบรรยากาศในการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

จากการศึกษาแนวคิด เอกสารที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัย ที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด พอสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึงองค์ประกอบต่างๆ ภายในโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่ง ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร

2. สภาพแวดล้อมด้านหลักสูตร
3. สภาพแวดล้อมด้านการจัดการเรียนการสอน
4. สภาพแวดล้อมด้านบุคลากร
5. สภาพแวดล้อมด้านสื่อการเรียนการสอน
6. สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่

ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถพัฒนาตนเองให้ไปสู่จุดมุ่งหมายที่โรงเรียนกำหนดไว้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

วิโรจน์ จันทสิงห์ (2542 : 76 - 89) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ได้รับรางวัลพระราชทาน : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนบ้านมุกมัน โนนอุดมสามัคคี สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า 1) งานวิชาการ มีการกำหนดแผนเพื่อจัดการเรียนการสอน มีการประชุมครุมนั่งเน้นให้ครูทุกคนจัดทำแผนการสอน บันทึกการสอน การใช้สื่อสอนซ่อมเสริม 2) งานบุคลากร มีการจัดโครงสร้างอย่างเป็นระบบ มีการมอบหมายงานให้ทุกคนรับผิดชอบ ตรงตามความรู้ความสามารถของแต่ละคน สนับสนุนให้ไปศึกษาดูงาน โรงเรียนที่ดีเด่นในแต่ละปี 3) งานกิจการนักเรียน มีการจัดบริการด้านอาหารกลางวันโดยขอความร่วมมือจากกลุ่มแม่บ้าน และศิษย์เก่า 4) งานธุรการ การเงิน การบัญชีและพัสดุ มีการมอบหมายให้ครูที่มีความรู้ความสามารถ ละเอียดรอบคอบปฏิบัติงานโดยยึดกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับของทางราชการอย่างเคร่งครัด 5) งานอาคารสถานที่มีการปรับปรุงอาคารสถานที่เป็นพิเศษ โดยจัดบริเวณอาคารสถานที่เป็นสัดส่วน สะอาดสบาย ร่มรื่นน่าอยู่ 6) งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในเขตบริการอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือร่วมมือกิจกรรมท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยไม่หวังผลตอบแทน ทำให้โรงเรียนนั้นเป็นโรงเรียนที่สมควรได้รับรางวัลอย่างยิ่ง เพราะมีการบริหารงานที่ดีเยี่ยมในทุก ๆ ด้าน

ปรากรม พงศาปาน (2546 : 62 - 64) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคจากนโยบายการรวมโรงเรียนขนาดเล็ก โดยศึกษา สถานการณ์ยุบโรงเรียนขนาดเล็ก ตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงใหม่ ตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา เพื่อศึกษาประสิทธิภาพ การพัฒนาระบบบริหารงานและจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนบ้านดงสุวรรณที่ยุบรวมกับโรงเรียนอนุบาลสันทราย พบว่า นโยบายการบริหารงานมีการวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดการบริหาร

ที่เอื้อต่อการเรียนการสอน คณะผู้บริหารมีความเอาใจใส่ในการบริการงานเป็นอย่างดี และโรงเรียนมีความพร้อมด้านบุคลากรปานกลาง บุคลากรในโรงเรียนมีการพัฒนา มีการตรวจสอบเปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผนไว้ในธรรมนูญโรงเรียนที่จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของโรงเรียน เพื่อป้องกันการล้มเหลว เมื่อมีปัญหาหรือมีข้อบกพร่อง มีการแก้ไขให้มีมาตรฐาน

นพรัตน์ สายสุน (2546 : บทคัดย่อ) ได้ดำเนินงานเพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนบ้านกราม อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ การศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อม พบปัญหาสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนมีแสงสว่างไม่เพียงพอ และปัญหาสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ขาดการดูแลรักษาความสะอาดอาคารสถานที่ทำให้ไม่เหมาะสมกับการเรียนรู้ เมื่อดำเนินกิจกรรมแล้ว ทำให้สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียนปรับเปลี่ยนอยู่ในระดับดี การใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสอนอยู่ในระดับดี คณะครูและนักเรียนได้รับความร่วมมือในการทำงานเป็นทีมงานอยู่ในระดับดีมาก นักเรียนและครูมีการเอาใจใส่ในบริเวณที่ตนได้รับผิดชอบ เนื่องเพราะได้รับการกระตุ้นด้วยคำชมเชยในโอกาสต่างๆ และการนิเทศติดตามงานอย่างสม่ำเสมอ

วาด พายุผล (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษากันคว่ำอิสระเรื่อง การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โรงเรียนบ้านเมืองเสือ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม วิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานด้านอาคารสถานที่ ส่งผลต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนมากที่สุด โดยมีการดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่ การตกแต่งบริเวณอาคารเรียน หอประชุม โรงอาหาร โรงฝึกงาน ห้องน้ำ ห้องส้วมให้สะอาดสวยงาม มีระเบียบถูกสุขลักษณะ รวมทั้งมีการดูแลรักษาให้คงสภาพใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนการดำเนินงานในระดับรองลงไป ได้แก่ ด้านแหล่งเรียนรู้ ด้านการบริหาร และด้านชุมชน ซึ่งได้มีการดำเนินงานด้านแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนและภายในท้องถิ่น ในด้านการบริหาร ได้ดำเนินการวิเคราะห์แนวโน้มนโยบายสู่การปฏิบัติของโรงเรียน มอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบ มีการจัดทำแผนปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องรวมทั้งมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ และประชาสัมพันธ์นโยบายด้านการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้ผู้เกี่ยวข้องทราบอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชน และยกย่องชมเชยบุคคลที่มีผลงานดีเด่นในการรณรงค์และรักษาสภาพแวดล้อม

ชัชวาล จันทร์ศรี (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการปฏิบัติงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดลอมในโรงเรียนบ้านโพนครก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ พบว่าการปฏิบัติงานด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดลอม หากปฏิบัติกันอย่างมีเป้าหมายและเป็นไปตามหลักการอย่างแท้จริงจะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งผลให้งานอื่น ๆ บรรลุเป้าหมายได้เป็นอย่างดี จากสภาพในปัจจุบันของโรงเรียน

บ้านโพนครก บุคลากรไม่ตระหนักและไม่เห็นความสำคัญของงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ผู้ศึกษาค้นคว้าใช้กลยุทธ์การพัฒนา คือการประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การมอบหมายงาน และการนิเทศ กำกับติดตาม ผลการพัฒนาพบว่าการพัฒนา การปฏิบัติงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สมบูรณ์ ทุกประการ

ชรินทร์ ภูตังใจ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนโรงเรียนชุมชนกุศลโค่นวิทยาคม อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรม ทักษะคติ ค่านิยม สติปัญญาของนักเรียนในโรงเรียน บัญญัติ 10 ประการตามนโยบายปฏิรูปโรงเรียนเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดไว้ ถ้าสิ่งแวดล้อมจะช่วยทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ ก่อให้เกิดความจงรักภักดีและความภาคภูมิใจต่อโรงเรียน ผลจากการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพึงพอใจ ทุกห้องเรียนมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ได้อย่างแท้จริง ถึงแม้จะมีปัญหาในเรื่องการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ ยังไม่มากเท่าที่ควร เพราะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ ซึ่งผู้ศึกษาค้นคว้าจะได้ดำเนินการพัฒนาให้นักเรียนสามารถใช้สิ่งแวดล้อมในห้องเรียนที่พัฒนาขึ้นเป็นแหล่งเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้นต่อไป

บัณฑิต บุญลือ (2547 : 71 - 72) ได้ศึกษา การปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ตามเกณฑ์มาตรฐานด้านการบริหารโรงเรียน ในอำเภอหนองเรือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ของแก่น เขต 5 พบว่า การปฏิบัติงานของผู้บริหาร โรงเรียนขนาดเล็ก ทั้ง 5 มาตรฐาน โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับคุณภาพดี ได้แก่ ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการพัฒนา การศึกษา สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ครบวงจรให้ บรรลุเป้าหมายในการศึกษา สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ครบวงจร ในส่วนของผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการจัดการบริหาร มีความเป็นประชาธิปไตย มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง มีมนุษยสัมพันธ์ และเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง

สายัน ยิ่งสง่า (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนางานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนบ้านจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนางานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน 4 ด้าน คือ ด้านบริเวณโรงเรียน ด้านอาคารเรียน ด้านห้องเรียน ด้านห้องน้ำห้องส้วม กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า จำนวน 7 คน ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏว่าด้าน บริเวณโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับการพัฒนาที่น่าพึงพอใจมากทุกข้อ ด้านอาคารเรียนโดยรวมอยู่ในระดับการพัฒนาที่น่าพึงพอใจมาก ด้านห้องเรียนโดยรวมอยู่ในระดับการพัฒนาที่น่าพึงพอใจมาก ด้านห้องน้ำห้องส้วมโดยรวมอยู่ในระดับการพัฒนาที่น่าพึงพอใจมาก

สันติสุข ศิลปภษา (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนบ้านชีโหด อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ตามกรอบการศึกษาค้นคว้า 3 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางจิตภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลการดำเนินการพัฒนาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ปรากฏว่าช่วยให้สภาพแวดล้อมในโรงเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอน นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข และปลูกฝังคุณลักษณะด้านความมีระเบียบวินัย การพูดจาสุภาพมีสัมมาคารวะ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสถานศึกษา แต่ยังมีจุดอ่อนที่จะต้องพัฒนาคือ การปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ถาวรให้เกิดแก่นักเรียนยังไม่สามารถทำได้เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องเวลา ละการสอนของครูยังขาดการบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น จึงควรดำเนินการแก้ไขโดยการให้มีส่วนร่วมของครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนมีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สมทรง สรรพสาร (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนบ้านคูเคือ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคมและจิตใจ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะสภาพแวดล้อมทางกายภาพทำให้นักเรียนเกิดความสนใจการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และเรียนภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีความสุข สภาพแวดล้อมทางสังคมและจิตใจมีความสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านการปรับตัว การเลียนแบบจากต้นแบบที่ดีของครู เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า สภาพปัจจุบันมีปัญหาทางกายภาพ เช่นการจัดที่นั่ง การใช้พื้นที่ห้องเรียน การจัดและตกแต่งห้องเรียน การดำเนินการไม่เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน ส่วนปัญหาทางสังคมและจิตใจ เช่นครูไม่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน ครูไม่ได้จัดประสบการณ์ในการสอดแทรกความรู้แก่นักเรียน หลังจากใช้กลยุทธ์การวิจัยเชิงปฏิบัติการแล้ว ทำให้เกิดการพัฒนามากขึ้นเป็นที่ยอมรับ และสามารถให้ชี้แนวทางนี้ในการพัฒนาตนเองต่อไปได้

สุรสิทธิ์ ไชยศิริ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเมืองเหนือวิทยาคม ตำบลเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยได้นำหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นรูปแบบในการดำเนินงาน ผลการศึกษาค้นคว้าชี้ให้เห็นว่า การดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนโดยใช้กลยุทธ์การอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงาน การจัดกิจกรรมเสริมและการกำกับ ติดตาม ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ สามารถทำให้บรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนดีขึ้นเป็นที่น่าพอใจ อย่างไรก็ตามยังมีจุดอ่อนคือ ขาดงบประมาณที่จะนำมาใช้ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งโรงเรียนจะต้องประสานความร่วมมือกับชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้คงสภาพที่ดีตลอดไป

สุนทร อุทัยพรหม (2548 : 86) ได้ศึกษาความต้องการพัฒนางานวิจัยในชั้นเรียนของครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ความต้องการพัฒนางานวิจัยในชั้นเรียนของครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามระดับการศึกษาประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีความต้องการด้านส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย และต้องการที่จะพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพในการเรียนการสอนมีการกำหนดสภาพแวดล้อมร่วมกับการทำงานที่พร้อมจะเป็นหมู่คณะ มีความต้องการรู้ในการวิจัย ต้องการงบประมาณเพื่อส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อปรับปรุงโรงเรียนให้มีศักยภาพที่ดีมากขึ้น

พิธาน พื้นทอง (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลจากการศึกษาพบว่าศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในภาพรวมมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีเพียงด้านเทคโนโลยีเท่านั้นที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนด้านที่เหลือ คือด้านโครงสร้าง ด้านคน และด้านงานอยู่ในระดับมากทั้งหมด พบข้อเสนอเชิงนโยบายว่ามีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นมากขึ้น ความเป็นระบบราชการจะลดลง ครูจะถูกลบหมายงานให้ทำหลายๆ อย่างและสอนหลายๆ วิชา งบประมาณที่จัดสรรไม่เพียงพอต่อการพัฒนาโรงเรียน ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากรณีที่โรงเรียนมีเทคโนโลยี และการนำเอาสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ มาใช้ในการเรียนการสอนจำทำให้นักเรียนเกิดความรู้ที่แตกต่างจากการเรียนธรรมดาที่ไม่ได้นำสื่อมาใช้ ซึ่งเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอนก็เป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อศักยภาพของโรงเรียนอย่างยิ่ง

รัตณี พัฒนสระภู (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนฟ้าแดดสูงยางวิทยาคาร อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนฟ้าแดดสูงยางวิทยาคาร ห้องเรียนสกปรก ไม่เป็นระเบียบ ไม่มีป้ายนิเทศ บรรยากาศไม่เหมาะต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สวนหย่อมขนาดการดูแลรักษาปล่อยให้รก้าง ไม่รวมรั้วสวยงาม ไม่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าภายในโรงเรียนได้ เมื่อได้ดำเนินการพัฒนาโดยจัดกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการแล้ว พบว่าการมอบหมายงานให้ครูและนักเรียนร่วมกันจัดกิจกรรมประกวดห้องเรียน จัดกิจกรรมกลุ่มสีพัฒนา และการนิเทศภายใน ทำให้สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมีความเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนยิ่งขึ้น

สุรัชย์ ทินกระโทก (2549 : 89 - 93) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อปัญหาการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงาน

บริหารด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านสื่อการเรียนการสอน 2) นักเรียนนักศึกษา มีความคิดเห็นต่อการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับเหมาะสมปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเหมาะสมปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านบุคลากร ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่ และด้านการบริหาร 3) การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นต่อการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนของวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา ประเภทช่างอุตสาหกรรมในจังหวัดมหาสารคาม ตามความคิดเห็นของครูอาจารย์ และนักเรียนนักศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ครูอาจารย์ และนักเรียนนักศึกษา มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ชิน (Chin, 1994 : 2970 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของนักเรียนมัธยม ครูฝึกสอน และครูประจำการ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในได้วัน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาในชนบท มีระดับความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม เจตคติ และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้ นักเรียนที่มีระดับชั้นสูงกว่าจะมีคะแนนทดสอบน้อยกว่านักเรียนที่มีระดับชั้นต่ำกว่า ครูในชนบทมีความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าครูในเมือง เด็กผู้หญิงจะเอาใจใส่ปัญหาสิ่งแวดล้อมมากกว่าเด็กผู้ชาย ครูฝึกสอนและครูประจำชั้นมีความรู้ไม่แตกต่างจากนักเรียนมัธยมและครูประจำการ จะเอาใจใส่สิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้อื่น

โมเสลย (Moseley : 2000) ได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโรงเรียนขนาดเล็กในมิสซูรี โดยจำแนกโรงเรียนเป็น 4 ประเภท คือ 1) นักเรียน 350 คนลงมา จำนวน 94 โรงเรียน 2) นักเรียน 351 - 599 คน จำนวน 95 โรงเรียน 3) นักเรียน 600 - 999 คน จำนวน 93 โรงเรียน 4) นักเรียน 1,000 คนขึ้นไป จำนวน 173 โรงเรียน และจำแนกตัวแปรด้านประสิทธิภาพ เป็น 7 ตัว คือ 1) การวัดและการประเมินผลที่เสมอภาคกัน 2) จำนวนนักเรียนที่ได้รับการอาหารกลางวัน 3) อัตราเฉลี่ยของการมาเรียน 4) อัตราครูต่อนักเรียน 5) อัตราเฉลี่ยค่าใช้จ่ายของโรงเรียน 6) ความหนาแน่นของประชากรในชุมชน 7) อัตราการเสียน้ำ ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนเมื่อจำแนกตามขนาดแล้วมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยโรงเรียนขนาดเล็กมีประสิทธิภาพต่ำกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่กว่า แต่ในส่วนของประสิทธิผลของโรงเรียน ไม่พบว่ามี ความแตกต่างกัน

บาร์นฮาร์ท (Barnhart : 2001) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้การจัดการศึกษาล้มเหลวเมื่อพิจารณาจำแนกโรงเรียนเป็น 3 ประเภท คือ โรงเรียนขนาดเล็ก, โรงเรียนที่อยู่ชนบท และโรงเรียนที่มีความพร้อมทางทรัพยากรบริหาร โดยได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากกรณีตัวอย่าง 2

กรณี ผลปรากฏว่า 1) การรับทราบสภาพปัญหาทางการเงินของโรงเรียน ของผู้มีส่วนได้เสียแตกต่างกันบางกลุ่มรับทราบข้อมูลละเอียด บางกลุ่มรับทราบทั่วไป และบางกลุ่มรับทราบอยู่ในวงจำกัด 2) ผู้มีส่วนได้เสียของโรงเรียนจะมอบภาระเรื่องงบประมาณว่าเป็นเรื่องที่ต้องรับภาระ 3) ผู้มีส่วนได้เสียของโรงเรียนจะดำเนินการที่จะสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนบ้างแต่ก็เฉพาะโรงเรียนของตัวเองเท่านั้น 4) ผู้มีส่วนได้เสียของโรงเรียนรับทราบและตระหนักดีว่าการที่โรงเรียนมีขนาดเล็กก็มีแนวโน้มที่จะมีความเสี่ยงเรื่องภาระค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่กว่า 5) ผู้มีส่วนได้เสียของโรงเรียนรู้ว่าคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็กมักจะไม่ได้ในเรื่องของหลักสูตรและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ไบเรนบอม (Birenbaum : 2001) ได้ศึกษาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ที่โรงเรียนขนาดเล็กได้ใช้ในการลดภาระค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาทั่วไปในแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลของการศึกษาพบว่ามียุทธศาสตร์การดำเนินงาน 3 ยุทธศาสตร์ คือ 1) การลดหรือจำกัดจำนวนของเด็กพิเศษ เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้ต้องการรูปแบบการจัดการศึกษาที่จำเพาะเจาะจงกับความต้องการพิเศษ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงกว่ากลุ่มเด็กทั่วไปในโรงเรียน ซึ่งเด็กกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษควรจะได้เรียนในโรงเรียนที่รัฐบาลกลางจัดให้โดยเฉพาะ 2) พิจารณาคำเนินการในเรื่องการจัดสถานที่เรียนให้เด็กอย่างรอบครอบเพื่อให้เรียนในภูมิภาคที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น วัฒนธรรม อาชีพ และความต้องการของชุมชน 3) พัฒนาโปรแกรมหรือรูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เด็กกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ สามารถเรียนร่วมกับเด็กกลุ่มปกติในโรงเรียนได้ ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้นหมายความว่ายุทธศาสตร์การสอนและความร่วมมือกันจัดการเรียนการสอนระหว่างครูปกติและครูที่สอนเด็กกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษด้วย

กริฟฟิน (Griffin : 2001) ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัด โครงสร้างโรงเรียนขนาดเล็กที่จัดโครงสร้างการบริหารซ่อนอยู่ในโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่ว่าโรงเรียนขนาดเล็กนี้จะดำเนินการได้ดีถ้าได้ดำเนินการตามขั้นตอน 8 ขั้น คือ 1) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2) ให้โรงเรียนได้มีโอกาสในการสรรหาครูด้วยตนเอง 3) เน้นหลักสูตรเกี่ยวกับการเตรียมตัวครู และเตรียมการเรียนการสอน 4) เน้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเนื้อหาที่หลากหลาย 5) จัดตารางการเรียนแบบยืดหยุ่นตามกิจกรรมการสอน 6) ครูจัดการเรียนการสอนโดยการคำนึงถึงเป้าหมายของโรงเรียน 7) ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน 8) การวัดผลประเมินผลดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเน้นที่ผลลัพธ์ที่เกิดกับตัวนักเรียน

แอลเลนและเฟรสเซอร์ (Allen and Fraser. 2002 : Web Site) ได้ศึกษาการพัฒนาการตรวจสอบความเที่ยงตรงและการวิเคราะห์แบบสอบถามสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่ใช้การรับรู้ของนักเรียน ของผู้ปกครองร่วมกับการรับรู้ของนักเรียน ในการศึกษาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในชั้นเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-5 ในโรงเรียนแห่งหนึ่งในรัฐฟลอริดาตอนใต้ โดยใช้แบบสอบถาม 2 ฉบับ กับ ผู้ปกครองนักเรียนและอีก 2 ฉบับกับนักเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสอบถามและการสังเกต กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียน 522 คน อายุ 9-11 ปี จาก 2 ชั้นเรียนใน 3 โรงเรียน และ ผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 161 คน เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การสัมภาษณ์ติดตามผลใช้ ผู้ปกครองและเด็กจำนวน 10 คน ผลการศึกษาพบว่า ค่าความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของอำนาจ จำแนกอยู่ในระดับน่าพอใจ สำหรับค่าเฉลี่ยของนักเรียน และของชั้นเรียนและของนักเรียนกับ ผู้ปกครอง นักเรียนและผู้ปกครองชอบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้มากกว่าที่พวกเขาได้รับรู้ การ ประเมินผลผู้ปกครองเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ตามจริง เป็นสภาพที่ชอบน้อยกว่าที่ นักเรียนชอบ มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำ ระหว่างผลการเรียนของนักเรียนกับการรับรู้ของ นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน

เบสบอย ล็อกเคียร์ (Brayboy - Locklear, 2003 : 1158) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของแรงจูงใจ ของสภาพแวดล้อมของ โรงเรียนที่มีต่อการปรับปรุงผลการเรียนของนักเรียนเชื้อสายอเมริกันจาก โรงเรียนในรัฐแคลิฟอร์เนีย การเก็บข้อมูลใช้แบบทดสอบวัดความสามารถทางคณิตศาสตร์และ ภาษาอังกฤษ และแบบวัดแรงจูงใจสำหรับการเรียนให้ดีที่สุดและใช้การสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ผ่านเกณฑ์คณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษกับนักเรียนกลุ่มที่ไม่ผ่านเกณฑ์ มีคะแนนแรงจูงใจ ในการเรียนให้ดีที่สุดแตกต่างกัน และจากการสัมภาษณ์ก็ได้ผลอย่างเดียวกัน ดังนั้น การจัด สภาพแวดล้อมของ โรงเรียนให้มีความเอื้ออาทรและมีการสื่อสาร ความคาดหวังที่มีต่อนักเรียนเชื้อสาย อเมริกันดั้งเดิม จะมีเพิ่มให้นักเรียนมีโอกาสปรับตัวกลับเรียนให้เรียนดีขึ้น

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ พอสรุปได้ว่า การ พัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของ โรงเรียน พบว่ายังขาดความพร้อมในการ ดำเนินงาน ข้าราชการครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ไม่เต็มศักยภาพ การดำเนินงานขาดความ ต่อเนื่องและไม่ก้าวหน้า การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของ โรงเรียน โดยเฉพาะ โรงเรียนขนาดเล็ก ยังขาดแคลนงบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน ที่ส่งผล โดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งผลกระทบเหล่านี้สืบเนื่องไปถึงสภาพแวดล้อมด้านการบริหาร สภาพแวดล้อมด้านหลักสูตรเนื้อหาวิชา สภาพแวดล้อมด้านการจัดการเรียนการสอน สภาพแวดล้อม ด้านบุคลากร สภาพแวดล้อมด้านสื่อการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ ควรมีการ นิเทศ กระตุ้น และติดตามผลอย่างต่อเนื่อง สร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักให้กับ ข้าราชการครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน อย่างจริงจัง และเพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ จะต้องจัดทำแผนระยะยาวเพื่อส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ